

BEDRIJVIGHEID OP HET WADDENPLATTELAND

*Onderzoek naar de Spreiding en Internationaliteit van de Bedrijven
op het Waddenplatteland*

Groningen, 28 – 12 – 2007

Auteur: J.S. Teune , BSc
Begeleidend docent: dr. F. J. Sijtsma
Tweede Begeleider: prof. dr. J. van Dijk

Samenvatting

Dit onderzoek heeft twee doelen; de bedrijvigheid op het waddenplatteland te inventariseren door de omvang en samenstelling te onderzoeken en de internationaliteit van de bedrijven te meten.

De onderzoeksvraag bij het eerste doel is: ‘Hoe is de bedrijvigheid per sector verdeeld over het waddenplatteland van Nederland, Duitsland en Denemarken?’. De onderzoeksvraag bij het tweede doel is: ‘Hoe internationaal is deze bedrijvigheid?’.

De mate van internationaliteit wordt gemeten aan de hand van input en output van de bedrijven, door een schriftelijke enquête.

De spreiding van de bedrijven over het waddenplatteland van Nederland, Duitsland en Denemarken zijn verschillend. De sectoren visserij, bouwnijverheid en toerisme tonen een duidelijk spreidingspatroon. De sector visserij laat op drie plaatsen een hoge concentratie zien, in Den Oever, Neuhausen en Esbjerg. De hoogste concentratie bouwnijverheid is geconstateerd in Nederland. De sector toerisme heeft de sterkst aaneengesloten concentratie in het gebied van Esbjerg tot aan Brunsbüttel. De overige vier sectoren, landbouw, industrie, transport en overig/diensten, tonen een versnipperd beeld.

De mate van internationaliteit van de bedrijven uit de sector visserij, bouwnijverheid en toerisme, is in beeld gebracht aan de hand van de classificatie van Hulleman en Marijs. Het stadium ‘pionier’ past het beste bij de bedrijven uit de sector bouwnijverheid. Voor de sector toerisme geldt dat de categorie ‘internationaliseerder’ het beste aansluit. Ongeveer de helft van de bedrijven uit de sector visserij valt ook in die categorie. De andere helft van de sector visserij valt in de categorie ‘multinational’. Dit is af te lezen in de onderstaande tabel.

De bedrijven in de sectoren visserij en toerisme zijn voornamelijk stuwende bedrijven.

In de sector bouwnijverheid zijn de bedrijven vooral verzorgend.

De hoogste mate van internationaliteit wordt gemeten in de sector toerisme.

	<i>Marktorientatie</i>	<i>Omzetwinst uit buitenland</i>	<i>Aandeel Internationale bedrijfsfuncties</i>	<i>Percentage bedrijven op Waddenplatteland</i>	<i>Percentage bedrijven per sector</i>
<i>Pionier</i>	Moederland en Noordwest-Europa	Gering aandeel	Laag	18%	Visserij: - Bouwnijverheid: 100% Toerisme: -
<i>Internationaliseerder</i>	West-Europa en Noord-Amerika	Groeiend aandeel	Laag	67%	Visserij: 51% Bouwnijverheid: - Toerisme: 100%
<i>Multinational</i>	Wereld	Grootste aandeel	Hoog	15%	Visserij: 49% Bouwnijverheid: - Toerisme: -
<i>Wereldwijde Netwerkorganisatie</i>	Wereld	Vrijwel alles	Hoog	-	

Inhoudsopgave

Afbeeldingen	4
1. Inleiding.....	5
1.2 Doel Onderzoek.....	6
1.3 Opbouw Rapport	6
2. Theoretische achtergrond.....	7
2.1 Ontwikkelingsplannen voor het Waddengebied.....	7
2.2 Globalisering & Internationalisering.....	8
2.3 Het belang van ‘Resources’	9
3. Methodes.....	11
3.1 Onderzoeksgebied	11
3.2 Spreiding van de bedrijvigheid	11
3.3 Kaarten	12
3.4 Enquête.....	12
4. Resultaten	14
4.1 Verdeling van bedrijvigheid op het waddenplatteland.....	14
4.2 Input en Output van bedrijvigheid	19
4.3 Internationaliteit van de Waddenlanden.....	20
4.3.1 De sectoren	20
Visserij	21
Bouwnijverheid	22
Toerisme.....	23
4.3.2 Internationaliteit naar bedrijfstype en grootte	24
4.3.3 Interpretatie van Internationaliteit.....	27
5. Conclusie	29
Referenties	31
Literatuurlijst.....	31
Contacten.....	32
Bronnen Bedrijvigheid	32
Bijlagen.....	33
1- De Plaatsen.....	33
2- Bedrijven per Sector	35
3- Gebiedsindeling: Subgebieden.....	43
4- Vragenlijsten	44
Format vragenlijst Nederlands	44
Format vragenlijst Duits.....	47
Format vragenlijst Engels.....	50

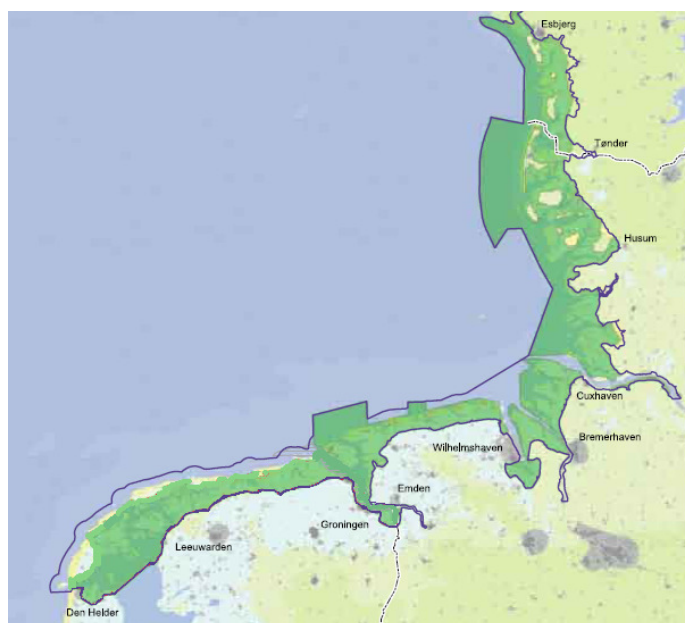
Afbeeldingen

I.	Figuur 1; <i>Kaart Afgrenzing Waddengebied.</i>	5
II.	Figuur 2; <i>Kaart onderzoeksgebied</i>	111
III.	Figuur 3; <i>Meting Internationaliteit.</i>	133
IV.	Figuur 4; <i>Aantal bedrijven in de sectoren</i>	144
V.	Figuur 5; <i>Aantal bedrijven in Bouwnijverheid</i>	166
VI.	Figuur 6; <i>Aantal bedrijven in Visserij</i>	166
VII.	Figuur 7; <i>Aantal bedrijven in Toerisme</i>	1818
VIII.	Figuur 8; <i>Input van de bedrijven</i>	20
IX.	Figuur 9; <i>Output van de bedrijven</i>	20
X.	Figuur 10; <i>Internationaliteit Visserij in Nederland</i>	211
XI.	Figuur 11; <i>Internationaliteit Visserij in Duitsland</i>	211
XII.	Figuur 12; <i>Internationaliteit Visserij in Denemarken</i>	211
XIII.	Figuur 13; <i>Internationaliteit Bouwnijverheid in Nederland</i>	222
XIV.	Figuur 14; <i>Internationaliteit Bouwnijverheid in Duitsland</i>	222
XV.	Figuur 15; <i>Internationaliteit Toerisme</i>	233
XVI.	Figuur 16; <i>Internationaliteit Toerisme</i>	233
XVII.	Figuur 17; <i>Verdeling van de opdrachtgevers en klanten</i>	27
XVIII.	Tabel 1; <i>Verzonden en ontvangen enquêtes</i>	1919
XIX.	Tabel 2; <i>Omvang van het bedrijf</i>	244
XX.	Tabel 3; <i>Bedrijven per sector max 10 fulltimers</i>	255
XXI.	Tabel 4; <i>Type bedrijf per sector in land</i>	266
XXII.	Tabel 5; <i>Classificatie van internationaal georiënteerde bedrijven</i>	28
XXIII.	Kaart 1; <i>Spreiding Bouwnijverheid</i>	155
XXIV.	Kaart 2; <i>Spreiding Visserij</i>	17
XXV.	Kaart 3; <i>Spreiding Toerisme</i>	1818

1. Inleiding

Het Waddengebied vormt een uniek natuurgebied van internationale betekenis (Toonen, Staatsen 2004). Onder het Waddengebied wordt verstaan; de Waddenzee, de waddeneilanden, de zeegaten tussen de eilanden, de Noordzeekustzone tot 3 zeemijl uit de kust en het grondgebied van de aan de Waddenzee grenzende vastlandsgemeenten (VROM 2007). Figuur 1 toont een kaart van de afgrenzing van het Waddengebied. Het Waddengebied strekt van Den Helder in Nederland tot aan Esbjerg in Denemarken. ‘De Wadden’ is het grootste aaneengesloten natuurgebied van West-Europa en het grootste getijdengebied ter wereld (Ellenbroek 2001). Maar het Waddengebied is meer dan dat; er wonen, werken en recreëren mensen.

Figuur 1; *Kaart Afgrenzing Waddengebied.* (Bron: Eigen bewerking van VROM 2007)

Het is een interessant en dynamisch gebied van hoge ecologische waarde. Kenmerkend voor het Waddengebied zijn de grote hoeveelheden vis, schelpdieren en vogels. Zij illustreren de voedselrijkdom van dit gebied (Ellenbroek 2001). Om deze redenen is het Duitse deel van de Waddenzee een natuurreservaat geworden en is het grootste deel van Nederlandse Waddenzee beschermd natuurmonument (Kelleher, Bleakly, Wells 1995).

Tijdens de internationale waddenconferentie in november 2005 is besloten om deze twee delen van het Waddengebied aan te melden voor de Unesco Werelderfgoed lijst. Het Deense Waddengebied zal waarschijnlijk later worden toegevoegd aan deze lijst (Ministerie LNV 2005). Het Werelderfgoedcomité van Unesco beoordeelt of het Waddengebied op de lijst komt te staan (Provincie Fryslân 2007). De trilaterale samenwerking waddenzee werelderfgoed verwacht dat de Waddenzee in 2009 tot het Werelderfgoed zal behoren (Trilaterale Samenwerking Waddenzee Werelderfgoed 2005).

Het nomineren van de Waddenzee tot Werelderfgoed zal geen extra regelgeving of beperkingen met zich meebrengen vermoedt de provincie Friesland (Provincie Fryslân 2007). De status van Werelderfgoed kan nieuwe kansen scheppen voor het Waddengebied, ook voor de economie en bedrijvigheid (Trilaterale Samenwerking Waddenzee Werelderfgoed 2005). Deze status zal dus geen blokkade vormen voor de economische ontwikkeling van het Waddengebied en het aantrekken van bedrijvigheid.

Het Waddengebied is een ruraal en zeer divers gebied. Vaak wordt er, als het over het Waddengebied gaat, alleen gedacht aan de eilanden en de Waddenzee en niet aan het vasteland. Dit komt doordat het waddenbeleid voornamelijk gericht is op de eilanden, waddenzee en havens. Echter het gebied achter de dijk is een interessant plattlandsgebied, met plaatsen variërend in grootte. In deze plaatsen is bedrijvigheid aanwezig uit verschillende sectoren.

1.2 Doel Onderzoek

De kern van het onderzoek is om de bedrijvigheid op het vasteland wat grenst aan de Waddenzee, te onderzoeken. Er wordt met name onderzocht hoe internationaal de bedrijvigheid in de drie landen is. De onderzoeksvraag is als volgt:

Hoe is de bedrijvigheid per sector verdeeld over het waddenplatteland van Nederland, Duitsland en Denemarken en hoe internationaal is deze bedrijvigheid?

Dit onderzoek richt zich uitsluitend op het vasteland van het Waddengebied. De eilanden worden buiten beschouwing gelaten.

Het exacte onderzoeksgebied is de kuststrook van het vasteland van Den Helder tot aan Esbjerg. Als afbakening wordt de eerste weg achter de dijk genomen. De plaatsen die aan deze weg liggen vormen de basis van het onderzoeksgebied.

In totaal liggen er in het gebied 308 plaatsen (zie bijlage 1- Plaatsen). Dit gebied zal in het verdere onderzoek met de term ‘waddenplatteland’ worden aangeduid.

De internationaliteit wordt bepaald aan de hand van de herkomst van de inputgoederen en de bestemming van de outputgoederen.

Het doel is om de internationaliteit van de bedrijvigheid te inventariseren, door de omvang en samenstelling van de bedrijven te onderzoeken.

De spreiding van de bedrijvigheid wordt gevisualiseerd met kaarten die zijn gemaakt in GIS.

1.3 Opbouw Rapport

In het volgende hoofdstuk wordt de theoretische achtergrond geschetst, toegespitst op ‘resources’, globalisering & internationalisering en de ontwikkelingsplannen. Vervolgens wordt er in hoofdstuk 3 ‘de Methoden’ de werkwijze nader toegelicht. In Hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek behandeld en tenslotte worden er conclusies getrokken in hoofdstuk 5. De literatuurlijst en contacten zijn vermeld bij ‘Referenties’. En er zijn 4 bijlagen

1- de plaatsen, 2- bedrijven per sector, 3- gebiedsindeling: subgebieden en 4- vragenlijsten.

2. Theoretische achtergrond

Als men denkt aan ‘het platteland’ komen er vaak bepaalde gevoelens en percepties naar boven; *Weidse vergezichten over groene weiden met koeien, doorsneden met brede sloten, kleine moerasjes en rietlandjes en Hollandse wolkenluchten vol geluiden van weidevogels. Fraaie doorkijkjes geven een ruimtelijkheid in de beslotenheid van dit cultuurlandschap, ontstaan door het agrarische gebruik* (Oerlemans, Guldemond, van Well 2001). Dit wordt gedefinieerd als een plaats om te leven, te werken en te genieten (LNV 2004). Het positieve imago wat aan het platteland wordt toegekend, is de zogenaamde rurale idylle (Ilbery 1998); *‘Rural life is associated with an uncomplicated, innocent, more genuine society in which traditional values persist and lives are more real’* (Little, Austin 1996 p.102). Volgens Terluin worden de Wadden gekenmerkt als een ruraal gebied en het behoort tot de periferie van de drie landen (Terluin, *et al.* 2005).

De constatering dat de Wadden tot de periferie behoort is van belang, omdat periferie betekent dat het een minder ontwikkeld gebied is in vergelijking met gebieden die aangeduid zijn als ‘het centrum’ (Knox, Marston 2003).

2.1 Ontwikkelingsplannen voor het Waddengebied

Eeuwenlang ging de interesse van de mens voor de Wadden vrijwel uitsluitend naar vissen en schelpdieren en de landbouwsector (Ellenbroek 2001). Het natuurlijke landschap van het waddengebied is door het voortdurende gevecht tegen Noordzee veranderd in een cultuurlandschap (de Roo, Porter 2006). Door onder andere bedijking en landaanwinning. Tegenwoordig wordt het rurale gebied, naast landbouw en visserij, ook gebruikt voor industrie, bouwnijverheid, recreatie, toerisme, en natuurbehoud. Er wordt nu op andere manieren omgegaan met de ruimte van het rurale gebied; *‘There is no longer one single rural space, but rather a multiplicity of social spaces that overlap the same geographical area’* (Cloke, Milbourne, 1992 p. 360). Deze economische activiteiten creëren andere machtsrelaties en andere ontwikkelingen in het rurale gebied (Murdoch, Marsden 1994). Overheden van rurale gebieden zijn in conflict met de (inter)nationale belangen van regeringen over de economische ontwikkeling van het rurale gebied en het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid (Ilbery 1998). Lokale belangen zijn economische groei, goed gestuurde bedrijfsvestiging en bescherming van de natuur (Provincie Friesland 2005). Deze drie belangen kunnen goed samengaan in het Waddengebied, maar om dit te kunnen laten werken dienen de regeringen van Nederland, Duitsland en Denemarken zich terughoudend op te stellen (Provincie Friesland 2007). Volgens de provincie Friesland ligt de toekomst van regionale ontwikkeling in de regionale samenwerking (Provincie Friesland 2007). Ook is de raad voor de Wadden van mening dat een multilaterale benadering het ontwikkelingspotentieel en de effectiviteit van ontwikkelingsprogramma’s vergroot. Een multilaterale beleidsvorming is noodzakelijk (Raad voor de Wadden 2007).

De taak van verschillende ministeries, provincies en de Waddengemeenten is de zorg voor de uitvoering van het beleid, het beheer van de Wadden. Er komt een integraal beheerplan en ontwikkelingsplan voor de Wadden, het zogenaamde B&O-plan (Interwad 2007). Er wordt een lijst opgesteld van in natuur, regionale economie, energie en onderzoek, die in het Waddengebied de komende jaren nodig zijn (Adviesgroep Waddenzeebeleid 2004). Dit beleid heeft als doel om de Wadden karakteristieke landschappelijke en cultuurhistorische elementen te behouden en waar nodig te herstellen door duurzame economische ontwikkelingen¹ (MinFin 2007). De sectoren landbouw, visserij en toerisme hebben het meeste profijt van de aanwezigheid van natuur. Met name de visserijsector geldt dat het grootste deel van de omzet van het bedrijf te danken heeft aan de nabijheid van de Waddenzee (Petersen 2007). Een duurzame ontwikkeling is daarbij een noodzakelijke voorwaarde voor een blijvende economische groei (MEZ 2004). Uitgangspunt daarbij is dat economische groei op lange termijn nodig is om aan de behoeften van de regio te kunnen blijven voldoen en om de maatschappelijke welvaart in het gebied te vergroten (MEZ 2004). Om duurzame economische ontwikkeling te kunnen genereren, wil men onder andere de werkgelegenheid in het gebied vergroten om de economische structuur te verbeteren. En het toerisme, dienend als een duurzaam economische drager, verbreden (MinFin 2007). Omdat de sector toerisme als de belangrijkste economische activiteit op het waddenplatteland (voornamelijk in Duitsland) wordt beschouwd (Stevens & Associates 2006, Gätje 2004).

De ontwikkelingsplannen voor het waddengebied zijn sterk gericht op duurzame ontwikkeling. Het beleid is gericht op het aantrekken van bedrijvigheid naar het waddenplatteland zonder het aantasten van de natuur. Deze plannen zijn kaderstellend voor de economische ontwikkeling van het gebied.

Noot 1: Onder duurzame ontwikkeling wordt een ontwikkeling verstaan die tegemoet komt aan de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeftebevrediging van toekomstige generaties in gevaar te brengen (MEZ 2004).

2.2 Globalisering & Internationalisering

Het is inmiddels duidelijk dat het platteland is meer dan alleen een plek om te leven en te genieten. Het gebied functioneert als een economische eenheid die in ieder geval een landbouw-, een industrie- en een dienstensector heeft. (Terluin, *et al.* 2005). Rurale gebieden zijn vanwege de meerdere sectoren belangrijke elementen van internationale economische arena's (Clout, 1993) en zijn voortdurend in ontwikkeling.

Tegenwoordig is globalisering een belangrijk proces bij de ontwikkeling van het rurale gebied. Globalisering is de versnelling in het proces van wereldwijde economische integratie door een sterke toename van de internationale handel (Hulleman, Marijs 2003). Globalisering heeft invloed op het functioneren van de lokale economie.

De liberalisering van het internationale economische verkeer en de verbeterde transport- en telecommunicatietechnologie heeft er toe geleid dat de wereldeconomie vergeleken kan worden met een dorp, een 'global village' (Hulleman, Marijs 2003).

Internationale ondernemingen, maar ook het midden- en kleinbedrijf worden geconfronteerd met de gevolgen van de 'global village'. De verschillende regio's in de wereld worden steeds gemakkelijker bereikbaar door de verbeterde transporttechnologie (Hulleman, Marijs 2003). Bedrijven kunnen eenvoudiger en goedkoper met elkaar communiceren.

Hulleman en Marijs onderscheiden in hun boek 'Internationale economische ontwikkeling en bedrijfsomgeving' vier typen van internationaal werkende ondernemingen. Deze vier typen zijn de pionier, de internationaliseerder, de multinational en wereldwijde netwerkorganisatie (Hulleman, Marijs 2003). Voor de internationaliseerder neemt het belang van het buitenland toe. De multinational behaalt het grootste gedeelte van de winst in het buitenland. De wereldwijde netwerkorganisatie is een netwerk van wereldwijd verspreide vestigingen die een grote mate van autonomie bevatten. De pionier is een relatief klein bedrijf c.q. onderneming en staat aan het begin van het internationaliseringsproces.

De classificatie van de vier typen van internationaal werkende ondernemingen is een hulpmiddel om de internationaliteit van de bedrijvigheid op het waddenplatteland te meten.

2.3 Het belang van 'Resources'

Een andere methode om de internationaliteit te meten is aan de hand van resources. Bedrijven in alle sectoren maken gebruik van resources in alle mogelijke vormen. Geen enkel bedrijf heeft beschikking over alle resources die het nodig heeft en is daarom afhankelijk van anderen (Håkansson, Snehota 1995). De output van een bedrijf, is de resource (de input) van een ander bedrijf. Bedrijven zijn onderling afhankelijk van elkaar. De resources zijn de bindende relaties tussen bedrijven en kunnen niet als een onafhankelijk element worden gezien en zijn bovendien gerelateerd aan de activiteiten van een bedrijf (Håkansson, Snehota 1995, pag.134). Om op deze manier naar een bedrijf te kijken noemt men ook wel de micro economische invalshoek (Penrose 1959, Alchian and Demsetz 1972). Terwijl het onderzoek naar de internationaliteit van bedrijven een macro economische invalshoek is.

De economische geografie van natuurlijke resources, productieplaatsen en plaatsen van consumptie, zijn fundamenteel verschillend van de economische geografie van andere productiefactoren (Sheppard, Barnes 2003). De inkomsten en de prestatie van een bedrijf zijn onder andere afhankelijk van de voorraad van een bepaalde resource en de ontwikkeling ervan (Håkansson, Snehota 1995). Het bedrijf moet beslissingen nemen over hoe de benodigde resources te gebruiken, hoe het bedrijf te voorzien van resources (intern of extern) en hoe te gedragen als een bron voor anderen (Håkansson, Snehota 1995).

Resources zijn belangrijk op twee fronten; ze beïnvloeden de concurrentiepositie van een bedrijf en representeren de draagkracht om variërende activiteiten uit te voeren (Håkansson 1989). Door het onderzoeken van de resources (input en output) van de bedrijvigheid kan de internationaliteit gemeten worden. De bedrijvigheid kan vervolgens ingedeeld worden naar de classificatie van Hulleman en Marijs wat beschreven is in paragraaf 2.2 (Hulleman, Marijs 2003).

In de theoretische achtergrond zijn de volgende punten behandeld die van belang zijn voor het onderzoek.

- Het waddengebied is platteland, maar er zijn sterke verschillen tussen havens, eilanden, water en het vasteland.
- De economie wordt internationaler door onder andere globalisering. Het bedrijfstype en in welke stadia het bedrijf verkeerd bepaald de mate van internationaliteit.
- Om de internationaliteit van de bedrijven te bepalen is de herkomst en bestemming van resources (input en output) van belang.
- Het waddenbeleid internationaliseert, maar het beleid is voornamelijk gericht op de eilanden, water en havenplaatsen.

In het onderzoek wordt gekeken naar de internationaliteit van de bedrijven op het niet-haven en het niet-wad waddenplatteland.

De methoden voor dit onderzoek worden in het volgende hoofdstuk nader toegelicht.

3. Methoden

3.1 Onderzoeksgebied

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is er een stappenplan gemaakt. Als eerste wordt het onderzoeksgebied afgebakend. Als afbakening wordt de eerste weg achter de dijk genomen. De plaatsen die aan deze weg liggen vormen de basis van het onderzoeksgebied. Met behulp van atlas The Times en de internetsite www.flashearth.com worden de dorpen opgezocht. Flashearth is een applicatie die satellietfoto's en luchtfoto's van verschillende online mapping websites gebruikt, onder andere Google maps (Flash Earth 2007). De plaatsen worden genummerd, in totaal zijn er 308 plaatsen (zie bijlage 1- Plaatsen).

Figuur 2; Kaart onderzoeksgebied. (Bron: Flash Earth 2007)

3.2 Spreiding van de bedrijvigheid

Er wordt een steekproef genomen van de 308 plaatsen. Willekeurig worden de plaatsen geselecteerd met een skipinterval van 6 (zie bijlage 1- Plaatsen). Er blijven 50 plaatsen over, waarvan de bedrijvigheid van verschillende sectoren wordt geïnventariseerd.

De bedrijven worden met hulp van zoekmachines op internet opgezocht; www.goudengids.nl, www.bedrijvengids.nl en <http://2miljoen.nl/Top/Nederland/>. De gegevens op deze site zijn gekoppeld aan de gegevens van de Kamer van Koophandel.

De bedrijvigheid in Duitsland wordt opgezocht met <http://www.stadtbranchenbuch.com/>

En de bronnen van de Deense bedrijvigheid zijn <http://firma.eniro.dk/> en <http://www.degulesider.dk>.

In totaal zijn er 396 bedrijven gevonden met behulp van de zojuist vermelde bronnen. In Denemarken zijn er 27 bedrijven gevonden, in Duitsland 210 bedrijven en in Nederland 159 bedrijven.

De verschillen in aantallen van bedrijvigheid is te verklaren doordat het Deense Waddenplatteland aanzienlijk kleiner is dan de Duitse en de Nederlandse. De hoeveelheid bedrijven is afhankelijk van de omvang van het gebied. Het onderzoeksgebied is zodanig specifiek dat er gedetailleerde gegevens van de bedrijvigheid vereist zijn om een volledig beeld van het gebied te krijgen.

De 396 bedrijven zijn ingedeeld in 7 sectoren, te weten; Landbouw, Visserij, Industrie, Bouwnijverheid, Transport, Toerisme en Overig / Diensten. De verdeling is terug te vinden in bijlage 2- bedrijven per sector.

3.3 Kaarten

De volgende stap is de bedrijvigheid in kaart te brengen. Het aanvankelijke plan was om de bedrijvigheid te koppelen aan vierpositie postcode gebieden in de drie landen. De GIS-programma's van de universiteiten Groningen, Nijmegen en Amsterdam beschikken alleen over de software van vierpositie postcode gebieden in Nederland en niet van Duitsland en Denemarken. Als alternatief is via de faculteit economie het bestand EuropaNuts2 geupload in GIS, waarmee gebieden in Duitsland en Denemarken ook gevisualiseerd zijn.

De oorspronkelijke kaarten van Nederland, Duitsland en Denemarken zijn zonodig bewerkt, dat er 20 gebieden zijn gecreëerd binnen het onderzoeksgebied van vergelijkbare grootte. In bijlage 3- 'Gebiedsindeling' is de precieze indeling weergegeven

Op basis van de bedrijven per sector worden kaarten gemaakt, waarop de spreiding en de intensiteit van de bedrijvigheid te zien is.

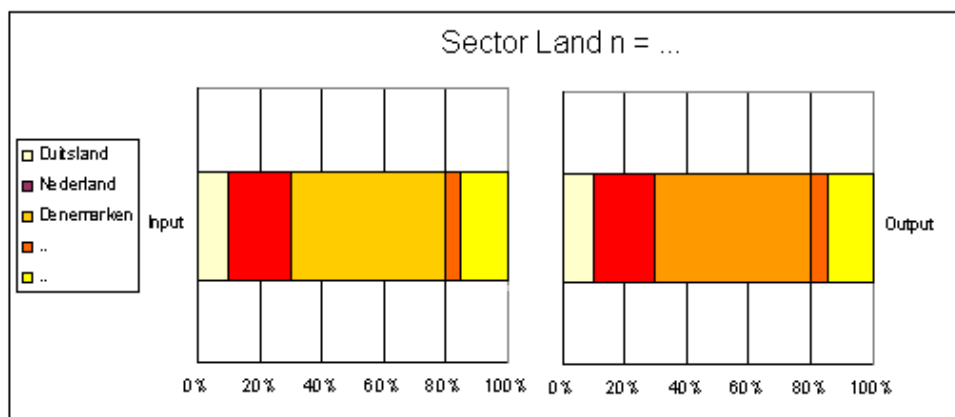
3.4 Enquête

Er zijn naar in totaal 200 bedrijven schriftelijke enquêtes verstuurd. Er waren 27 Deense bedrijven gevonden en naar alle 27 is een enquête verstuurd. De adresgegevens van 70 bedrijven in Duitsland waren beschikbaar daarom zijn in totaal 70 enquêtes verstuurd naar Duitse bedrijven. De laatste 103 enquêtes zijn naar willekeurig geselecteerde Nederlandse bedrijven gestuurd.

De enquêtes zijn in het Duits, Nederlands en voor Denemarken in het Engels verstuurd (zie bijlage 4- Vragenlijsten). Er zijn onder andere vragen gesteld over de in- en output binnen elk bedrijf. De herkomst van de input van de bedrijven en uit welke producten de input bestaat, en de bestemming van de output van de bedrijven en de aard van producten was hierin het meest belangrijk.

De verkregen informatie uit de enquêtes zijn verwerkt in tabellen en staafdiagrammen met Excel. Per land en per sector worden er schematische figuren gemaakt, om de internationaliteit tussen de verschillende sectoren te vergelijken (zie figuur 3).

Figuur 3; *Meting Internationaliteit.*

Figuur 3 visualiseert de mate van internationaliteit en geeft de input en output van de bedrijven in percentages weer. De letter n geeft de hoeveelheid bedrijven in de betreffende sector en land weer. Het betreffende land wordt in de figuur weergegeven met de kleur rood, en de buurlanden met zachtgeel en zacht oranje. Andere landen worden met andere kleuren aangegeven.

De figuren van de sectoren toerisme en overig/diensten zien er anders uit, omdat deze bedrijven als output geen goederen hebben maar te maken hebben met mensen. De herkomst van de klanten en opdrachtgevers wordt gerekend als 'input'.

Met behulp van de figuren, is het eenvoudiger om conclusies te trekken over de internationaliteit van de 7 verschillende sectoren omdat de figuren onderling makkelijk te vergelijken zijn.

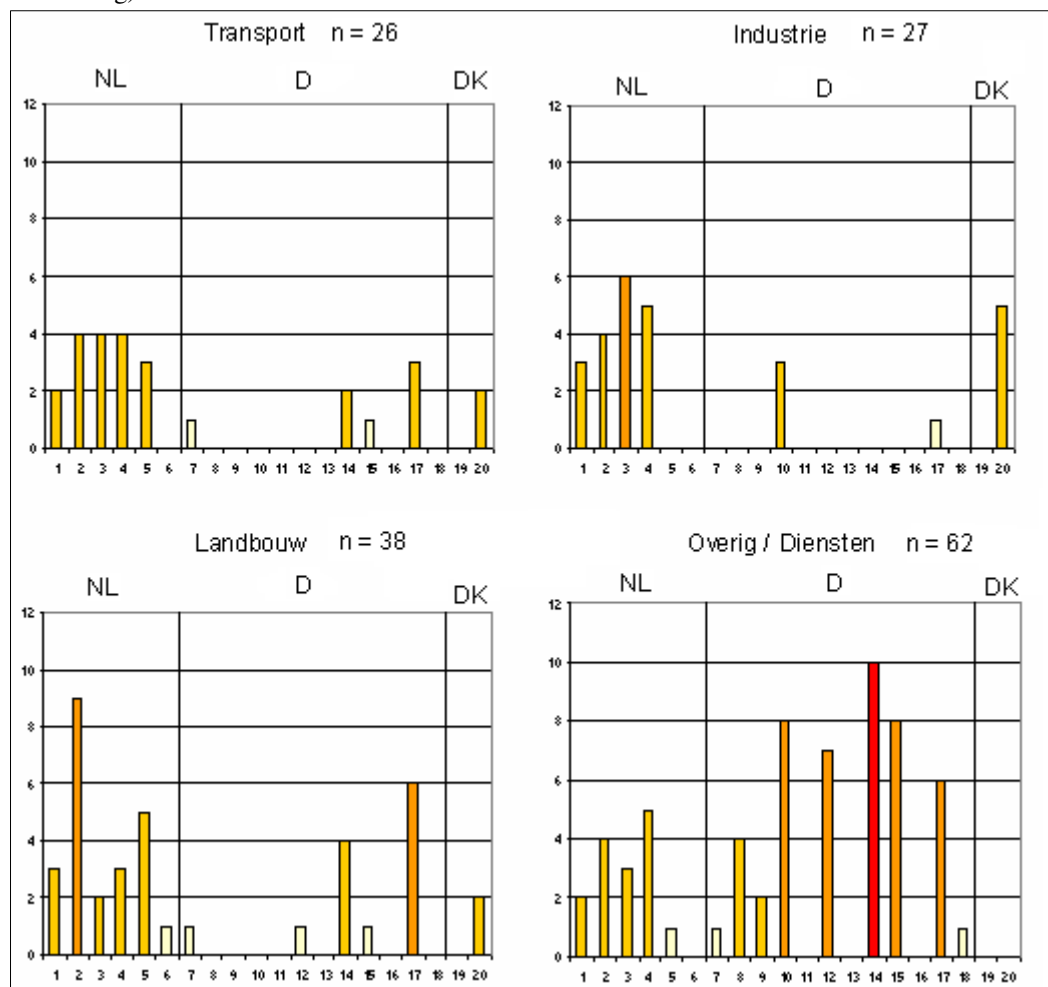
4. Resultaten

4.1 Verdeling van bedrijvigheid op het waddenplatteland

In deze paragraaf wordt de spreiding van de bedrijvigheid op het waddenplatteland besproken. Van alle sectoren zijn grafieken gemaakt waarop de spreiding van de bedrijvigheid per subgebied te zien is (zie bijlage 3- gebiedsindeling). Onder de sector overig/diensten vallen bedrijven die niet gerekend konden worden tot de andere zes sectoren. Alleen in Duitsland is een sterke concentratie van deze sector waargenomen. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de concentratie van de automobiel industrie. In Nederland en Denemarken komt dit niet in deze mate voor. De sectoren landbouw, industrie en transport tonen over de drie landen een versnipperd beeld waarover geen relevante conclusie konden worden getrokken. Om een duidelijk beeld te kunnen geven worden deze sectoren in figuur 4 samengevoegd. Figuur 4 toont een histogram, waarin de aantal bedrijven in de sector bouwnijverheid zijn uitgezet tegen de 20 subgebieden.

In de sectoren visserij, bouwnijverheid en toerisme zijn wel duidelijke patronen te zien en daarom zijn alleen van deze sectoren kaarten gemaakt.

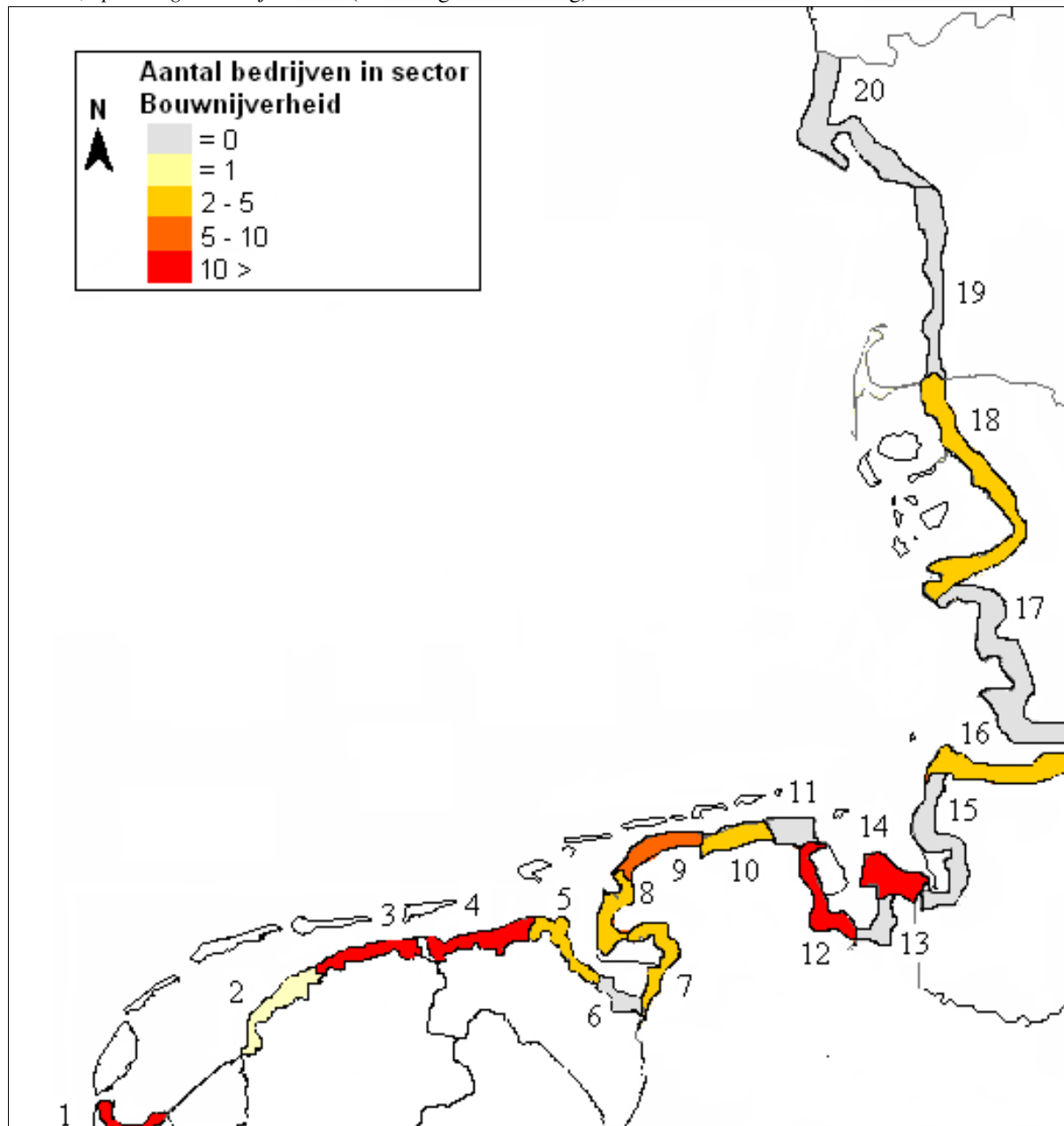
Figuur 4; Aantal bedrijven in de sectoren transport, industrie, landbouw, overig/diensten. (Bron: Eigen Bewerking)

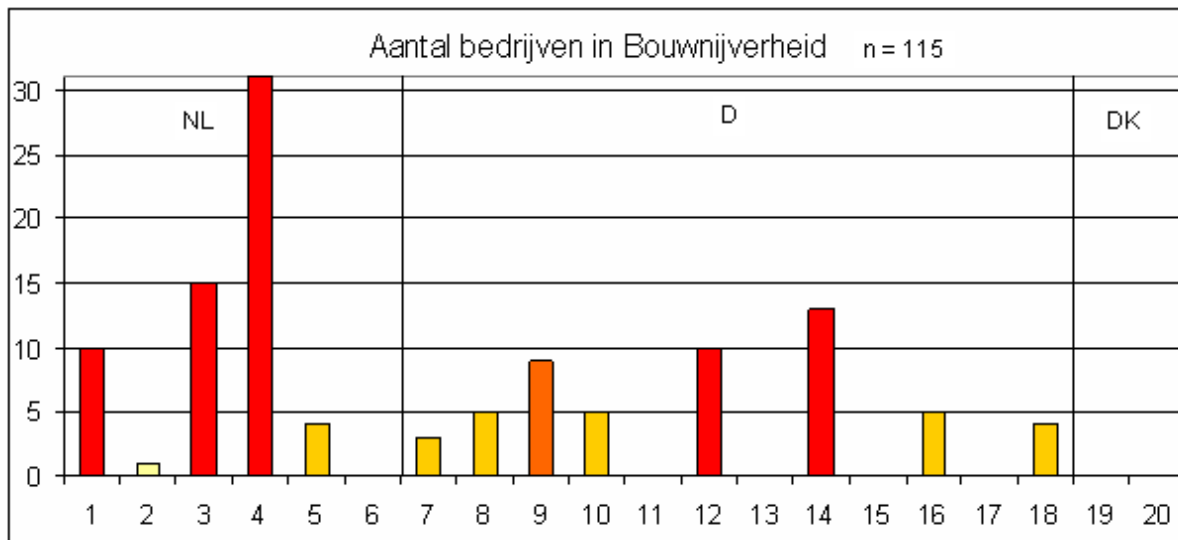
De kaarten 1, 2 en 3 visualiseren de concentratie van bedrijven uit de sectoren visserij, toerisme en bouwnijverheid.

Kaart 1 toont de spreiding van de bedrijven die werkzaam zijn in de sector bouwnijverheid. Op de volgende pagina geeft figuur 5 een histogram weer, waarin de aantal bedrijven in de sector bouwnijverheid zijn uitgezet tegen de 20 gebieden.

Kaart 1; *Spreiding Bouwnijverheid*. (Bron: Eigen Bewerking)

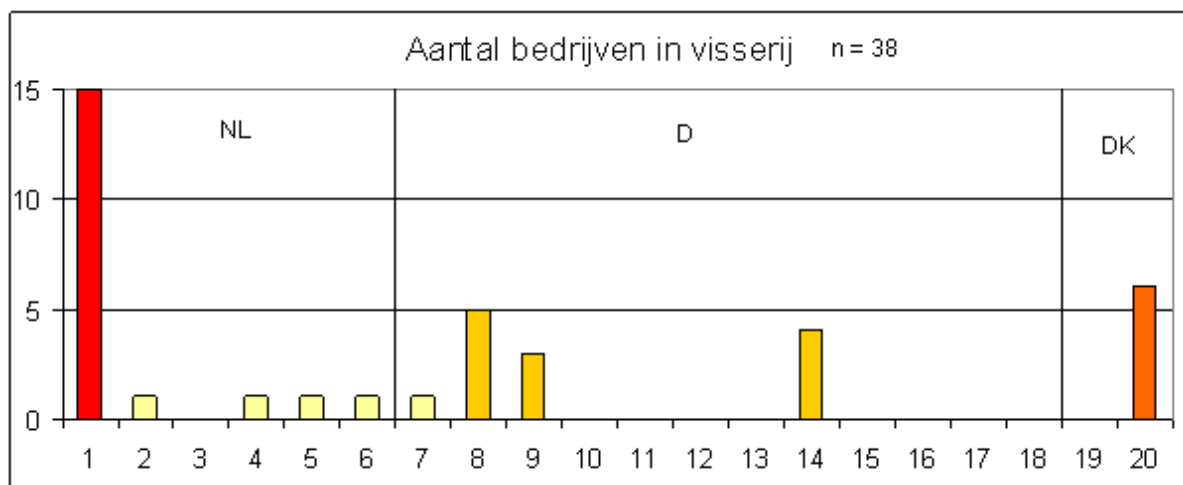
Figuur 5; Aantal bedrijven in Bouwnijverheid. (Bron: Eigen Bewerking)

Het gebied rondom Uithuizen, gebied 4, heeft in totaal 31 bedrijven die werkzaam zijn in de sector bouwnijverheid. De gebieden 1, 3, 12 en 14 hebben meer dan tien bedrijven in deze sector. In vergelijking met de andere twee landen, heeft Nederland de hoogste concentratie in de sector bouwnijverheid. Alle bedrijven zowel in Nederland als in Duitsland zijn eenmanszaken. De bedrijfstypen en bedrijfsgrootte worden behandeld in paragraaf 4.3.2.

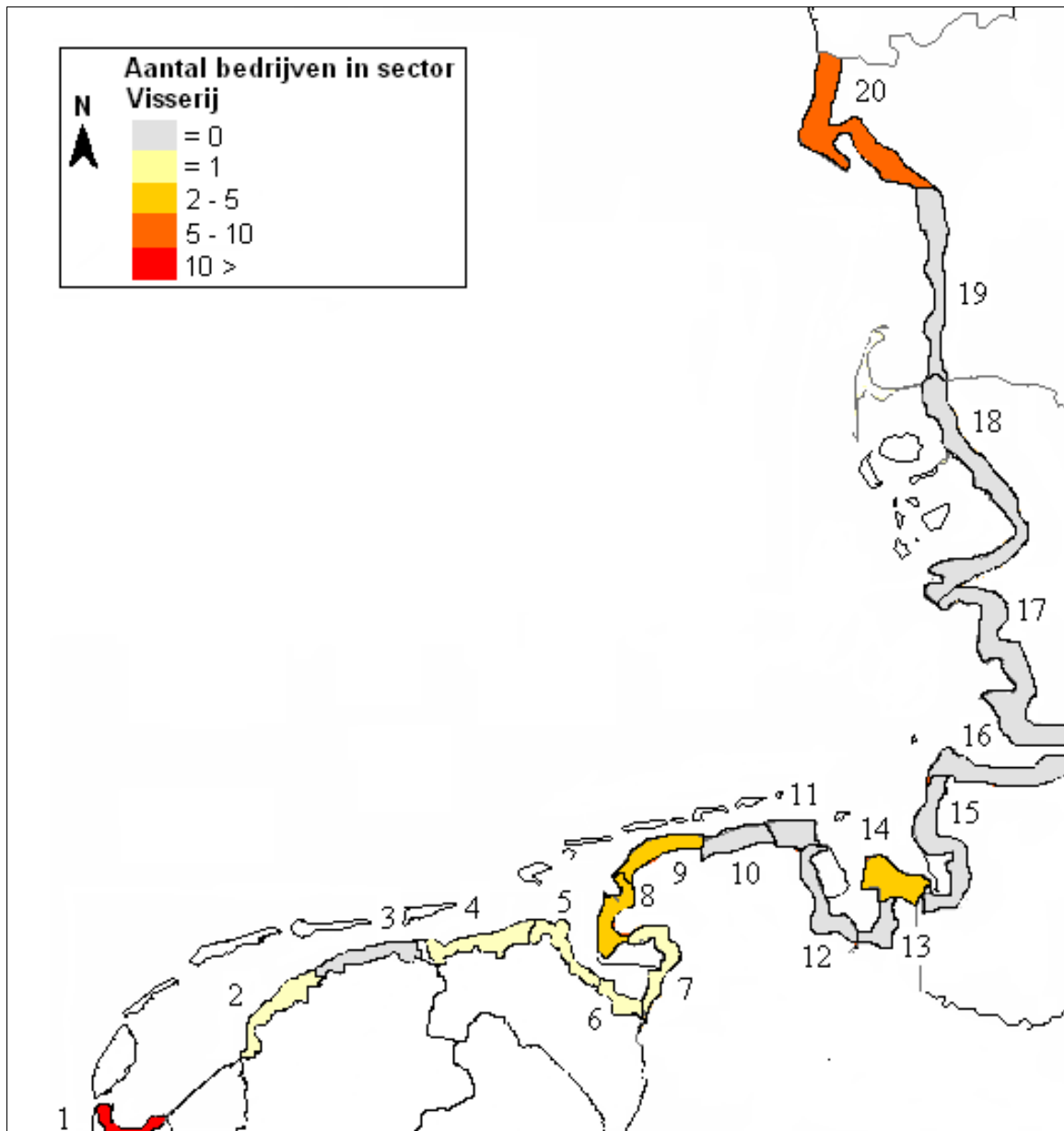
De sector visserij laat een andere spreiding zien. Globaal gezien zijn er op drie plaatsen op het waddenplatteland een hoge concentratie van visserijbedrijven. In figuur 6 is te zien dat er in gebied 1 (Den Oever) 15 visserijbedrijven zijn. De gebieden 8 en 9 (plaatsen die liggen tussen Emden en Neuhausen). En tot slot gebied 20 in Denemarken, Esbjerg. Gebied 14 (Nordenham) heeft 4 visserijbedrijven, dit is een gematigde concentratie. De gebieden waar de concentratie het hoogst is, komt doordat 'de eerste weg achter de dijk' op die plaatsen grenst aan de waddenzee. Kaart 2 op de volgende pagina, visualiseert deze gegevens.

Figuur 6; Aantal bedrijven in Visserij. (Bron: Eigen Bewerking)

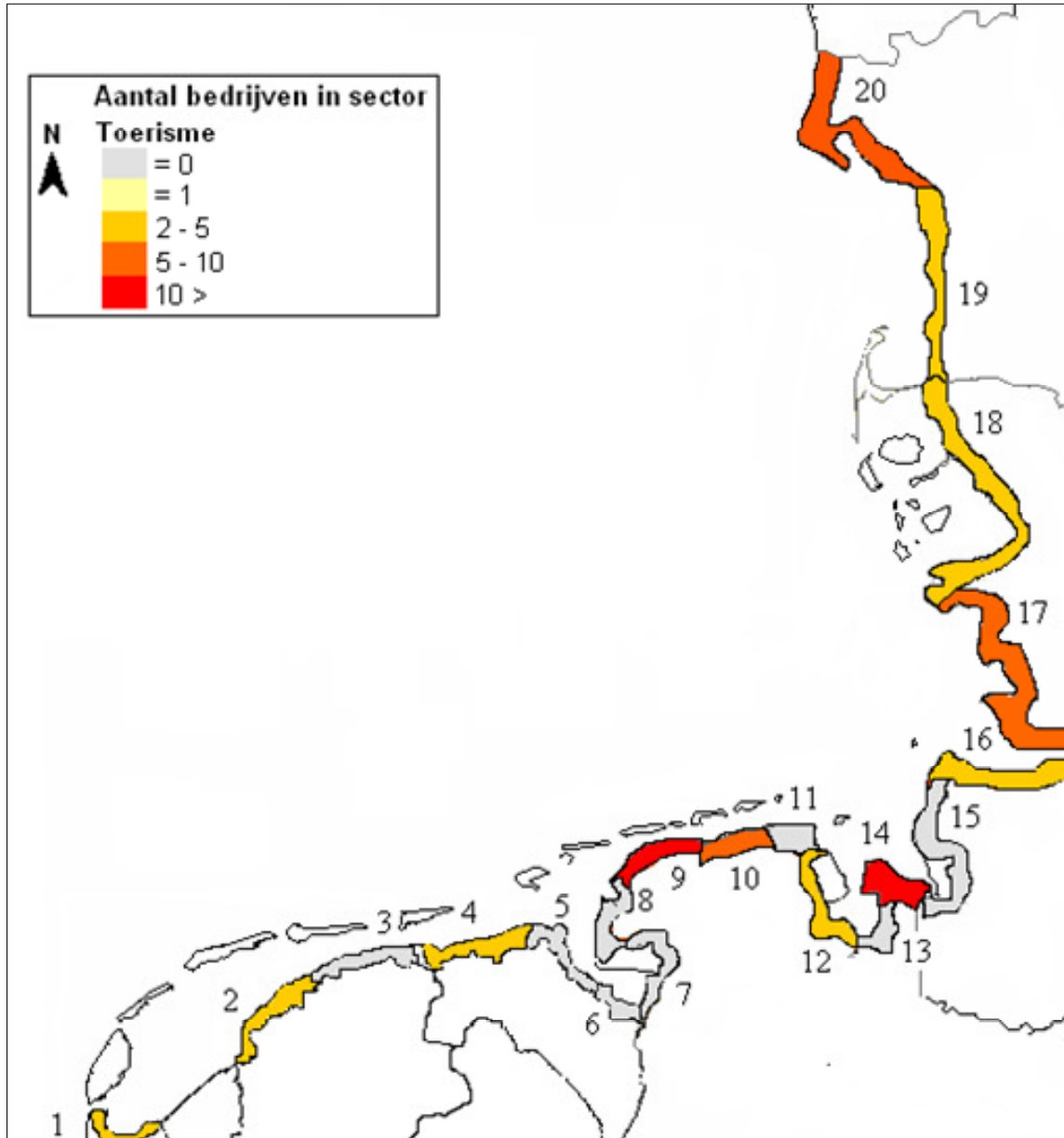

Kaart 2; *Spreiding Visserij*. (Bron: Eigen Bewerking)

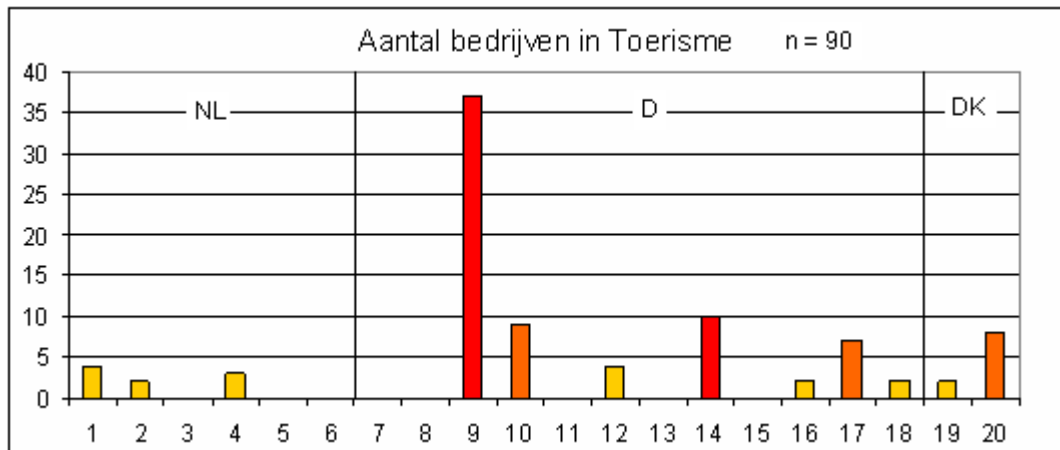

De spreiding van de bedrijven die werkzaam zijn in de sector toerisme worden op kaart 3, op de volgende pagina, gevisualiseerd. Nederland heeft een lage concentratie toeristische bedrijven. De sector toerisme heeft de sterkst aaneengesloten concentratie in het gebied van Esbjerg tot aan Brunsbüttel. In elk gebied zijn er minstens twee toeristische bedrijven. Gebied 9 (Neuhausen) heeft de hoogste concentratie, gevolgd door gebied 14 (Nordenham), zie figuur 7). Opvallend is dat in de gebieden waar de concentratie in de sector toerisme hoog is, tevens een hoge score hebben bij de andere twee sectoren (gebieden 9 en 14).

Kaart 3; *Spreiding Toerisme*. (Bron: Eigen Bewerking)

Figuur 7; *Aantal bedrijven in Toerisme*. (Bron: Eigen Bewerking)

4.2 Input en Output van bedrijvigheid

De input en output van de bedrijven is onderzocht door middel van de enquête. Op 20 juni zijn er in totaal 200 enquêtes verstuurd. Er zijn 28 enquêtes terug ontvangen, dit is een responspercentage van 14% zie tabel 1. Vanwege het lage respons percentage is er een telefonische enquête afgenomen bij alle bedrijven waar nog geen reactie van was ontvangen. In totaal zijn er 50 enquêtes ontvangen, een responspercentage van 25%.

Tabel 1; *Verzonden en ontvangen enquêtes.* (Bron: Enquête)

<i>Land</i>	<i>Aantal Verzonden Enquêtes</i>	<i>Aantal Ontvangen Enquêtes</i>	<i>Percentage Respons</i>
<i>Nederland</i>	103	22	21 %
<i>Duitsland</i>	70	18	26 %
<i>Denemarken</i>	27	10	37 %
<i>Totaal</i>	200	50	25%

De respons op de schriftelijke enquêtes is laag, dit is te verklaren doordat de enquêtes verzonden zijn in juni. Juni en juli zijn maanden waarin men al vakantie kan hebben. De respons op de telefonische enquêtes is relatief hoog. Dit komt doordat de bedrijven blijkbaar eerder geneigd zijn om mee te werken aan een telefonische enquête dan aan een schriftelijke, door de persoonsgerichte aanpak.

De mate van internationaliteit wordt onderzocht door vraag 7 en 10 van de enquête, deze vragen hebben betrekking op de resources. Aan de hand van de resources kan de internationaliteit bepaald worden.

Bij de vraag 7 werd de geënquêteerde gevraagd, uit welke landen de input afkomstig zijn en vraag 10 wat het land van bestemming van de output is. Vraag 11 is alleen voor de sector toerisme bestemd 'Waar komen de belangrijkste klanten / opdrachtgevers vandaan?' (zie bijlage 4- Vragenlijsten).

Het aandeel van een bestemmingsland of het land van herkomst zijn gewogen percentages. Deze zijn tot stand gekomen door te tellen hoe vaak de landen bij de vragen 7 en 10 van de enquête door de respondenten zijn genoemd.

Figuur 8 toont de herkomst van de inputgoederen en figuur 9 toont de bestemming van de outputgoederen. In de figuren is te zien dat uit Duitsland de meeste inputgoederen afkomstig zijn. Van de inputgoederen komt 41% uit Duitsland (zie figuur 8) en 39% van de outputgoederen heeft Duitsland als bestemming (zie figuur 9). Dit is te verklaren doordat Duitsland het grootste oppervlakte waddenplatteland heeft. Opvallend is dat Italië (4% bestemming van outputgoed) en Latijns Amerika (2% herkomst inputgoederen) en Rest Europa (3% bestemming van outputgoed) apart genoemd zijn. Welke landen onder Rest Europa vallen is niet bekend. De andere landen van herkomst of bestemming zijn buurlanden van Nederland, Duitsland en Denemarken.

De inputgoederen voor de sector visserij zijn vissen en garnalen. In de sector bouwnijverheid zijn de belangrijkste inputgoederen; verf, lak, bevestigingsmateriaal, stenen, beton, plaatmateriaal, polyester en epoxy in de bouwnijverheid sector.

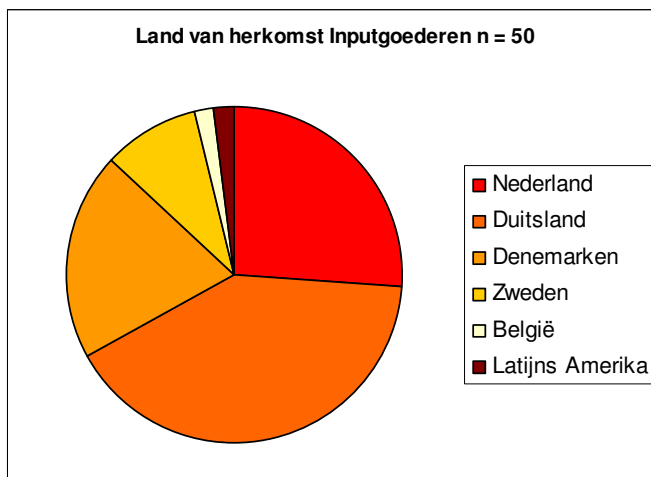
De sector toerisme heeft als 'inputgoed' mensen uit verschillende landen.

De belangrijkste outputgoederen die zijn genoemd door de respondenten zijn; veevoer, zand en grind (voor de sector transport), export van vee en melkproducten (voor de sector landbouw) schepen, roerende- en onroerende goederen (voor de sector bouwnijverheid) garnalen en vis (voor de sector visserij) en auto's (voor de sector overig/ diensten).

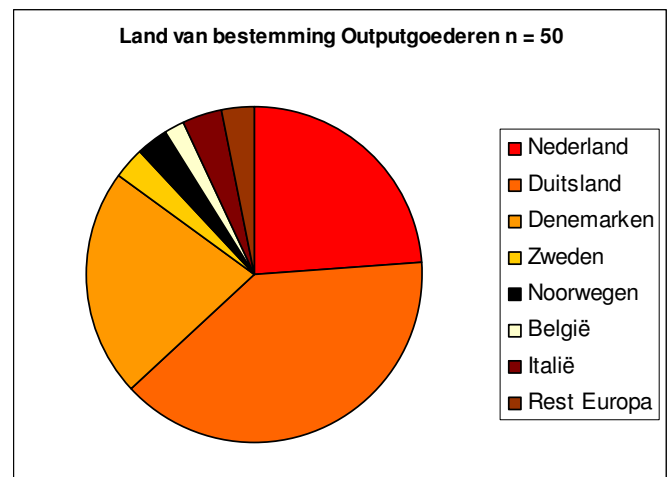
Er zijn geen gegevens bekend over de sector industrie, omdat uit deze sector geen enquêtes zijn terug zijn ontvangen.

Over het algemeen kan er gezegd worden dat de bedrijvigheid op het waddenplatteland met name gefocust is op noordwest Europa. Het inputgoed hout is een uitzondering en is afkomstig uit Latijns – Amerika.

Figuur 8; *Input van de bedrijven.* (Bron: Enquête)

Figuur 9; *Output van de bedrijven.* (Bron: Enquête)

4.3 Internationaliteit van de Waddenlanden

De vorige paragraaf heeft een overzicht laten zien van de landen van herkomst van de inputgoederen en de bestemmingslanden voor de outputgoederen.

In deze paragraaf wordt de internationaliteit per sector besproken. De internationaliteit wordt gemeten door de herkomst van de input van de bedrijven en de bestemming van de output van de bedrijven.

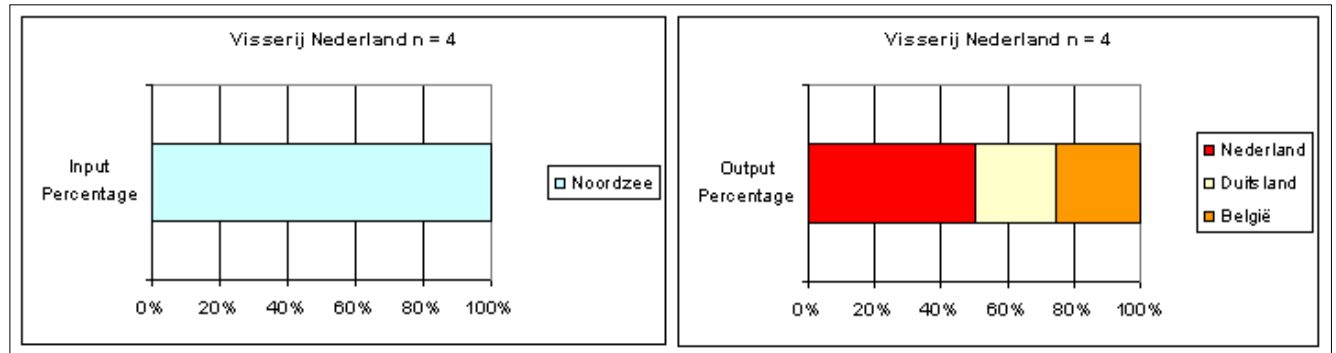
4.3.1 De sectoren

De internationaliteit wordt gemeten aan de input en output van de bedrijven die werkzaam zijn in dezelfde sector. De percentages van figuur 10 is op dezelfde wijze tot stand gekomen als de wijze waarop de internationaliteit per land is berekend.

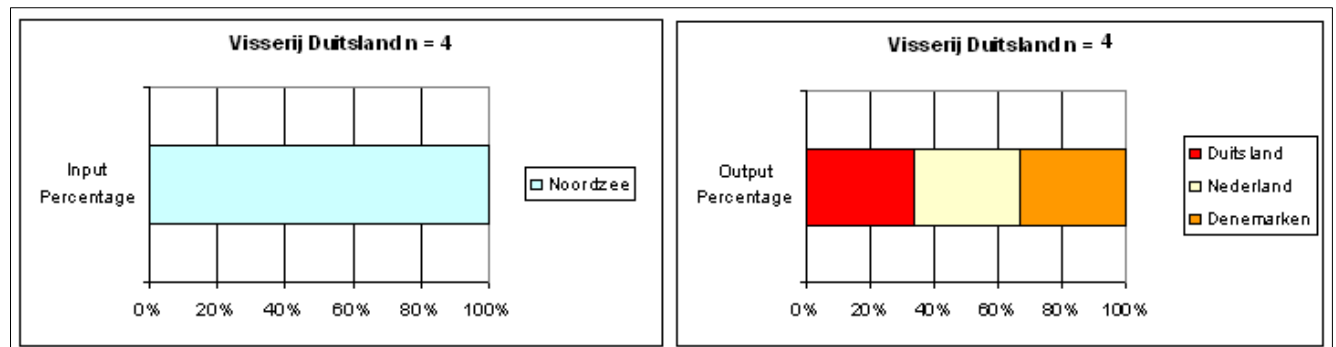
De sectoren bouwnijverheid, toerisme en visserij worden behandeld, omdat uit deze sectoren de meeste respons is gekomen (76%). De andere 4 sectoren (transport, landbouw, overig/diensten) hebben een te laag responspercentage, namelijk 24%, om er relevante conclusies uit te trekken. Uit de sector industrie zijn geen enquêtes terug ontvangen.

Visserij

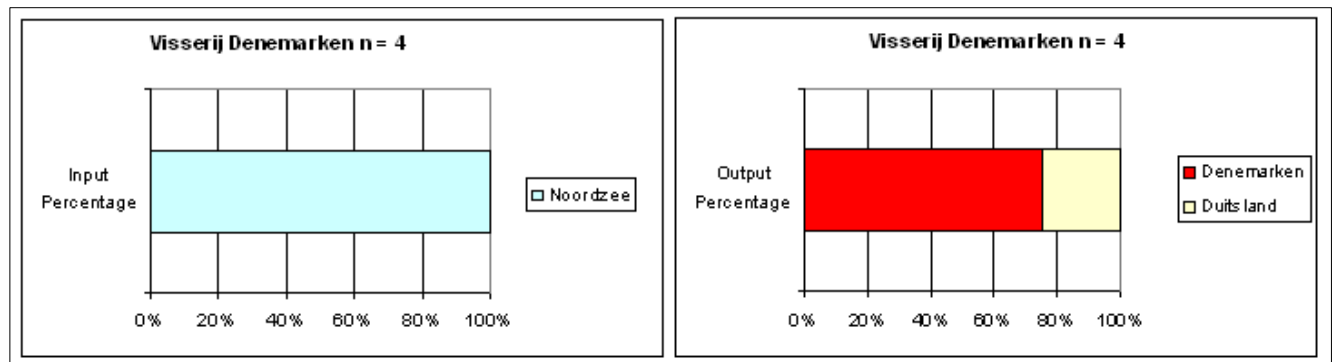
Figuur 10; *Internationaliteit Visserij in Nederland.* (Bron: Enquête)

Figuur 11; *Internationaliteit Visserij in Duitsland.* (Bron: Enquête)

Figuur 12; *Internationaliteit Visserij in Denemarken.* (Bron: Enquête)

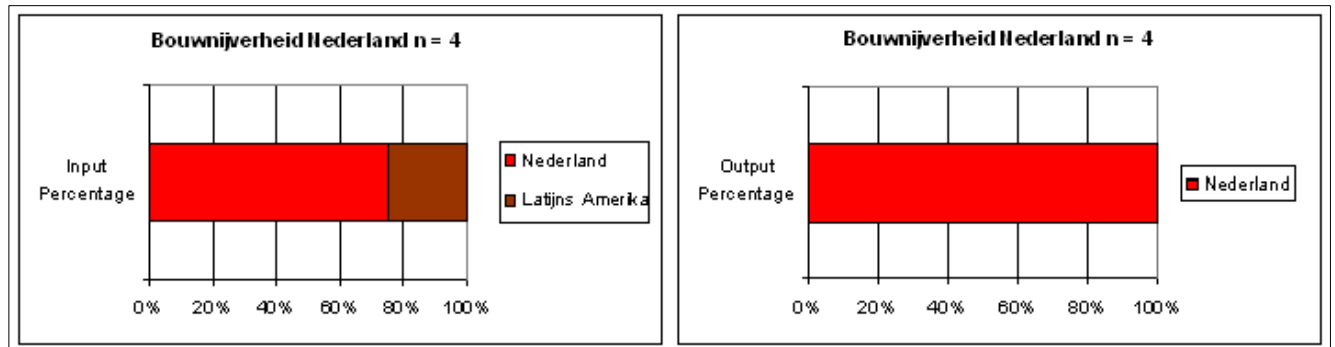

De inputgoederen voor de visserij zijn garnalen en vis, wat gevangen wordt in de Noordzee. Denemarken heeft voor 75 % het eigen land als bestemmingsland. Duitsland heeft eenderde deel van de outputgoederen wat bestemd is voor eigen land. De andere bestemmingslanden zijn Nederland en Denemarken. Het figuur voor Nederland toont dezelfde resultaten als bij Duitsland, alleen is het aandeel wat bestemd is voor eigen land hoger, namelijk 50%.

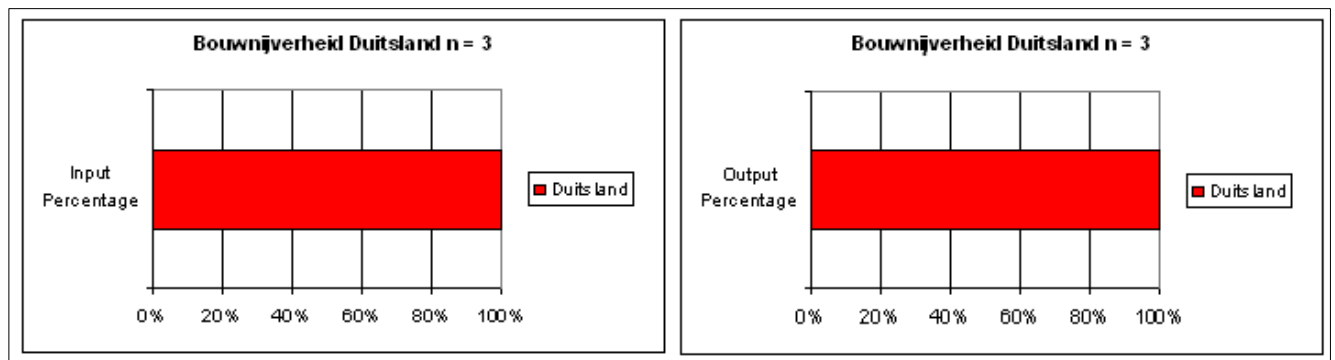
De visserijbedrijven zijn in Denemarken voor het grootste deel verzorgend. De visserij bedrijven in Nederland en Duitsland zijn stuwend. Per land verschilt het aandeel stuwende bedrijven, zie figuren, 10, 11, 12 bij 'output'.

Bouwnijverheid

Figuur 13; *Internationaliteit Bouwnijverheid in Nederland.* (Bron: Enquête)

Figuur 14; *Internationaliteit Bouwnijverheid in Duitsland.* (Bron: Enquête)

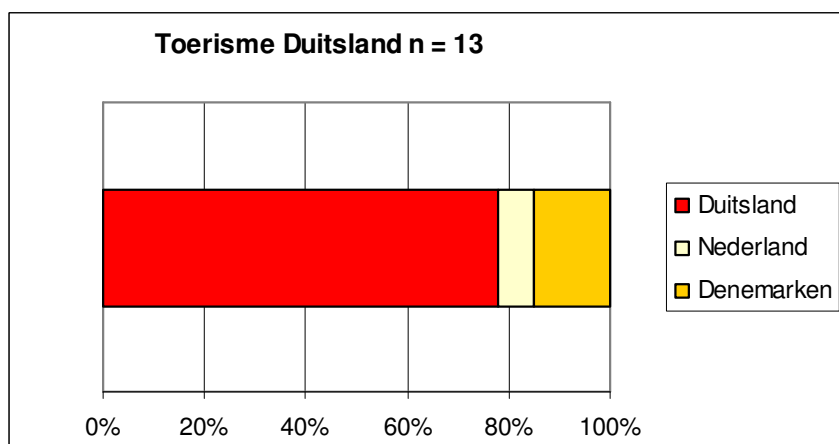
De bouwnijverheid in Denemarken is niet in beeld gebracht, omdat er in Denemarken geen bedrijven zijn gevonden in deze sector. Een opvallend verschil met de sector visserij is, dat in de sector bouwnijverheid alle outputgoederen zijn bestemd voor eigen land en niet zoals bij de visserij voor eigen land en de buurlanden. Het inputgoed die afkomstig is uit Latijns Amerika is hout. Andere input goederen die genoemd zijn, zijn verf en bouwmaterialen. De bedrijven die werkzaam zijn in de sector bouwnijverheid, zijn allen verzorgende bedrijven. De output van de bedrijven, de goederen worden in eigen land afgezet, zie figuren 13 en 14.

Toerisme

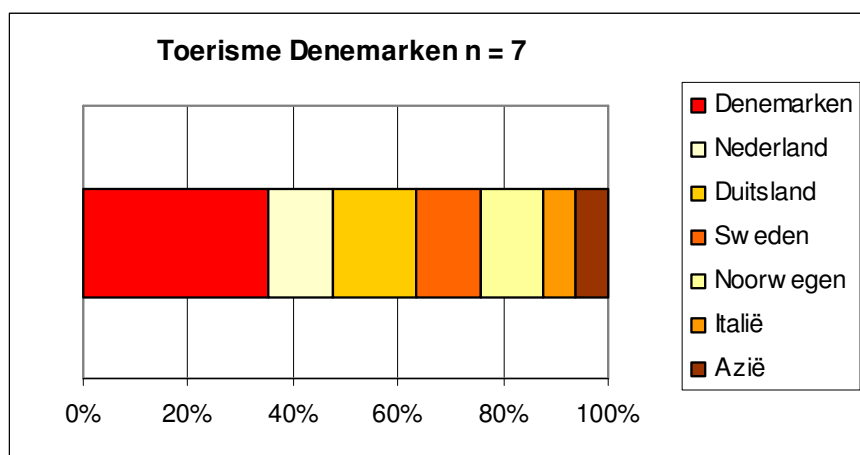
Vergeleken met de sector visserij en bouwnijverheid is de sector toerisme in Denemarken het meest internationaal georiënteerd, zie figuren 15 en 16. Van de belangrijkste klanten is 6% afkomstig uit Azië. De klanten die afkomstig zijn uit Italië, vormen een percentage van 6% van het totale aandeel klanten en bezoekers. Typisch is dat ook in deze sector met name gefocust wordt op de buurlanden, zie figuur 15 internationaliteit toerisme in Duitsland. De toeristische bedrijven in Denemarken zijn het meest internationaal georiënteerd. Dit is mede te verklaren aan de hand van het aantal inwoners per land. Denemarken heeft een inwonertal van 5,5 miljoen inwoners, Duitsland heeft een inwonertal van 82,4 miljoen inwoners en Nederland heeft een inwonertal van 16,5 miljoen (Bosatlas 2007). Denemarken heeft de minste inwoners, dus is eerder afhankelijk van klanten die afkomstig zijn uit het buitenland.

Er kan geconcludeerd worden dat de toeristische bedrijven in een hogere mate van internationaliteit verkeren.

Figuur 15; *Internationaliteit Toerisme* (Bron: Enquête)

Figuur 16; *Internationaliteit Toerisme* (Bron: Enquête)

4.3.2 Internationaliteit naar bedrijfstype en grootte

De sector toerisme is het meest internationaal georiënteerd gevolgd door visserij en de sector bouwnijverheid is het minst georiënteerd op de internationale markt.

Een verklaring voor het feit sommige bedrijven niet internationaal georiënteerd zijn kan liggen in het type bedrijf en de bedrijfsgrootte op het waddenplatteland.

Tabel 2 toont de omvang van het bedrijf en tabel 3 toont de omvang uitgezet tegen de sectoren. En tabel 4 geeft de bedrijfstypen in percentages uitgezet tegen de sectoren weer. De omvang van de bedrijven op het waddenplatteland is onderzocht met vraag 4 van de enquête ‘Omvang van het bedrijf / uw vestiging?’ (zie bijlage 2- Vragenlijsten). De meerderheid van de bedrijven is klein van omvang met minder dan 10 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers) wat tabel 2 weergeeft.

Het merendeel van de bedrijven op het waddenplatteland in de drie landen behoren tot de kleinste omvang, categorie ‘minder dan 10 fulltimers, of gelijkwaardig aan fulltimers’, zie tabel 2. Deze bedrijven zijn met name werkzaam in de sectoren toerisme, bouwnijverheid en landbouw.

Visserijbedrijven die ook in deze categorie vallen hebben ook een redelijk hoge mate van internationaliteit en dat komt doordat de garnalen en dergelijke worden gevangen in Europese wateren, de Noordzee (zie figuren 10, 11 en 12).

Tabel 2; *Omvang van het bedrijf*. (Bron: Enquête)

	<i>Nederland</i>	<i>Duitsland</i>	<i>Denemarken</i>
<i>< 10 fulltimers</i>	73%	72%	80%
<i>10 – 50 fulltimers</i>	5%	23%	20%
<i>50 – 250 fulltimers</i>	-	-	-
<i>> 250 fulltimers</i>	-	-	-
<i>Missing Value</i>	22%	5%	-

Duitsland heeft het grootste aandeel in de categorie ‘10 – 50 fulltimers’ met een percentage 23%, gevolgd door Denemarken met 20%. De bedrijven die tot die categorie behoren zijn met name werkzaam in de sectoren visserij en voor 15% in de sector toerisme (tabel 3).

Tabel 3 toont aan dat 100% van de bedrijven uit de sectoren landbouw, industrie, bouwnijverheid, transport en overig/diensten een bedrijfsomvang hebben van minder dan 10 fulltimers. In absolute aantallen zijn de meeste bedrijven werkzaam in de toeristische sector, zie tabel 3.

Tabel 3; *Bedrijven per sector max 10 fulltimers.* (Bron: Enquête)

	<i>Totaal aantal bedrijven</i>	<i>Absoluut aantal bedrijven met omvang < 10 fulltimers</i>	<i>Bedrijven met omvang < 10 fulltimers in percentage van totaal</i>
<i>Industrie</i>	2	2	100%
<i>Toerisme</i>	20	17	85%
<i>Visserij</i>	12	1	8%
<i>Landbouw</i>	5	5	100%
<i>Overig/Diensten</i>	3	3	100%
<i>Bouwnijverheid</i>	7	7	100%
<i>Transport</i>	1	1	100%
<i>Totaal</i>	50	35	70%

In tabel 4 worden de bedrijven per sector uitgezet tegen de bedrijfstypen. Achter de Nederlandse benaming staat tussen haakjes de Duitse benaming.

De meerderheid van de bedrijven is zelfstandig. 81% van de kleinere bedrijven is een zelfstandig bedrijf en van die zelfstandige bedrijven 64% een eenmanszaak.

Van de bedrijven die een omvang hebben van 10 – 50 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers) is 71% een BV of NV.

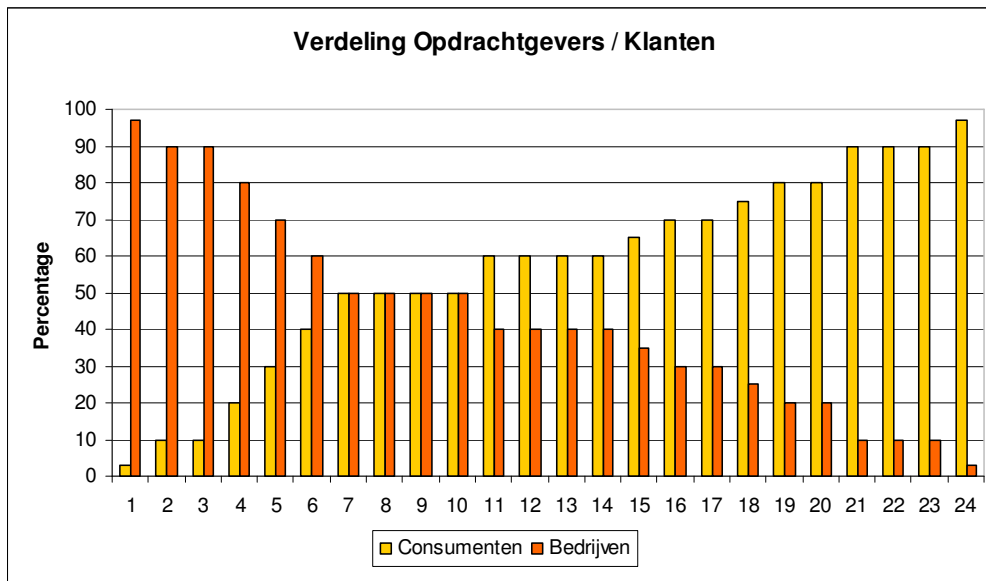
Opvallend is dat de sector toerisme het hoogste percentage zelfstandigen heeft en toch het meest internationaal georiënteerd is. Concluderend kan er gezegd worden dat de sectoren visserij en toerisme in een hogere mate van internationaliteit dan bouwnijverheid verkeren, doordat er bedrijven in deze sectoren zijn die een grotere omvang hebben dan bedrijven in de bouwnijverheid sector.

Tabel 4; Type bedrijf per sector in land. (Bron: Enquête)

Missing Value (per land)	Sector	Franchise / VoF (GuF)	BV (GmbH) / NV (AG)	Zelfstandig
<i>Nederland</i> 22%	Landbouw	5%	-	9%
	Visserij	5%	5%	-
	Industrie	5%	9%	-
	Bouwnijverheid	5%	-	22%
	Transport	-	-	4%
	Toerisme	5%	-	-
	Overig / Diensten	-	-	4%
<i>Duitsland</i> 5%	Landbouw	-	-	-
	Visserij	-	-	5%
	Industrie	-	-	-
	Bouwnijverheid	-	11%	17%
	Transport	-	-	-
	Toerisme	-	6%	50%
	Overig / Diensten	-	6%	-
<i>Denemarken</i> -	Landbouw	-	-	-
	Visserij	10%	-	20%
	Industrie	-	-	-
	Bouwnijverheid	-	-	-
	Transport	-	-	-
	Toerisme	20%	-	50%
	Overig / Diensten	-	-	-

De bedrijven op het waddenplatteland is tevens gevraagd of de belangrijkste klanten of opdrachtgevers consumenten of andere bedrijven zijn (zie bijlage 2- Vragenlijsten vraag 8). Bij slechts 36% van alle bedrijven in Nederland, Duitsland en Denemarken zijn de belangrijkste klanten óf alleen consumenten óf alleen bedrijven. De meerderheid van de bedrijven heeft zowel consumenten als bedrijven als belangrijkste opdrachtgevers of klanten. De verdeling van de categorie 'beide' is te zien in figuur 17. Op de x-as staan deze bedrijven die zowel consumenten als bedrijven als belangrijkste klanten hebben. Uit dit figuur blijkt dat de opdrachtgevers en/of klanten voor een groter deel bestaan uit consumenten en voor een kleiner deel uit bedrijven. Er zijn geen significante verschillen aangetroffen tussen 'opdrachtgevers', bedrijfsgrootte en bedrijfstype.

Figuur 17; *Verdeling van de opdrachtgevers en klanten.* (Bron: Enquête)

In de sector toerisme zijn bij 80% van de bedrijven zowel consumenten als bedrijven de belangrijkste opdrachtgevers.

Kortom de contacten met de consumenten is voor de bedrijven op het waddenplatteland iets belangrijker dan de contacten met bedrijven.

4.3.3 Interpretatie van Internationaliteit

Classificatie van internationaal georiënteerde bedrijven

Hulleman en Marijs onderscheiden in hun boek ‘ Internationale economische ontwikkeling en bedrijfsomgeving’ vier typen van internationaal werkende ondernemingen. De pionier, de internationaliseerder, de multinational en de wereldwijde netwerkorganisatie.

Voor de internationaliseerder neemt het belang van het buitenland voor de omzet en winst sterk toe en de autonomie van de vestigingen groeit.

De multinational behaalt het grootste gedeelte van de winst in het buitenland. Directe buitenlandse investeringen zijn voor een multinational de belangrijkste vorm van internationalisering. Voor de wereldwijde netwerkorganisatie is de thuishmarkt slechts een klein gedeelte van de omzet en de winst. Dit type onderneming is een netwerk van wereldwijd verspreide vestigingen die een grote mate van autonomie bevatten.

De pionier is een relatief klein bedrijf of onderneming en staat aan het begin van het internationaliseringsproces. Voor de pionier is de thuishmarkt de belangrijkste markt. De pionier doet zijn eerste ervaringen met buitenlandse activiteiten meestal op in nabijgelegen landen, die in cultureel en sociaal-economisch opzicht een zekere gelijkenis met Nederland vertonen, landen in Noord-West Europa (Hulleman, Marijs 2003).

De internationaliteit van de bedrijven op het waddenplatteland is onder andere te verklaren met de bovenstaande classificatie. Voor de bedrijvigheid in de sector bouwnijverheid geldt dat categorie ‘pionier’ het beste aansluit bij de door onderzoek geconstateerde feiten, zie tabel 5.

Dit is 18% van de drie onderzochte sectoren. De bedrijven zijn georiënteerd op de directe omgeving, het zijn verzorgende bedrijven. De buitenlandse contacten die de bedrijven hebben, is uitsluitend voor de input.

Ongeveer tweederde van alle bedrijven uit de drie sectoren vallen in de categorie 'internationaliseerder'. In de sector toerisme geldt 100% van de bedrijven in de categorie 'internationaliseerder' vallen en deze bedrijven zijn allen stuwend. De bedrijven uit de sector visserij liggen op de grens tussen 'internationaliseerder' en 'multinational'. De bedrijven uit de sectoren visserij en toerisme zijn stuwende bedrijven.

Tabel 5; *Classificatie van internationaal georiënteerde bedrijven.* (Bron: Hulleman, Marijs 2003 en Enquête)

	<i>Marktorientatie</i>	<i>Omzetwinst uit buitenland</i>	<i>Aandeel Internationale bedrijfsfuncties</i>	<i>Percentage bedrijven op Waddenplatteland</i>	<i>Percentage bedrijven per sector</i>
<i>Pionier</i>	Moederland en Noordwest-Europa	Gering aandeel	Laag	18%	Visserij: - Bouwnijverheid: 100% Toerisme: -
<i>Internationaliseerder</i>	West-Europa en Noord-Amerika	Groeiend aandeel	Laag	67%	Visserij: 51% Bouwnijverheid: - Toerisme: 100%
<i>Multinational</i>	Wereld	Grootste aandeel	Hoog	15%	Visserij: 49% Bouwnijverheid: - Toerisme: -
<i>Wereldwijde Netwerkorganisatie</i>	Wereld	Vrijwel alles	Hoog	-	

5. Conclusie

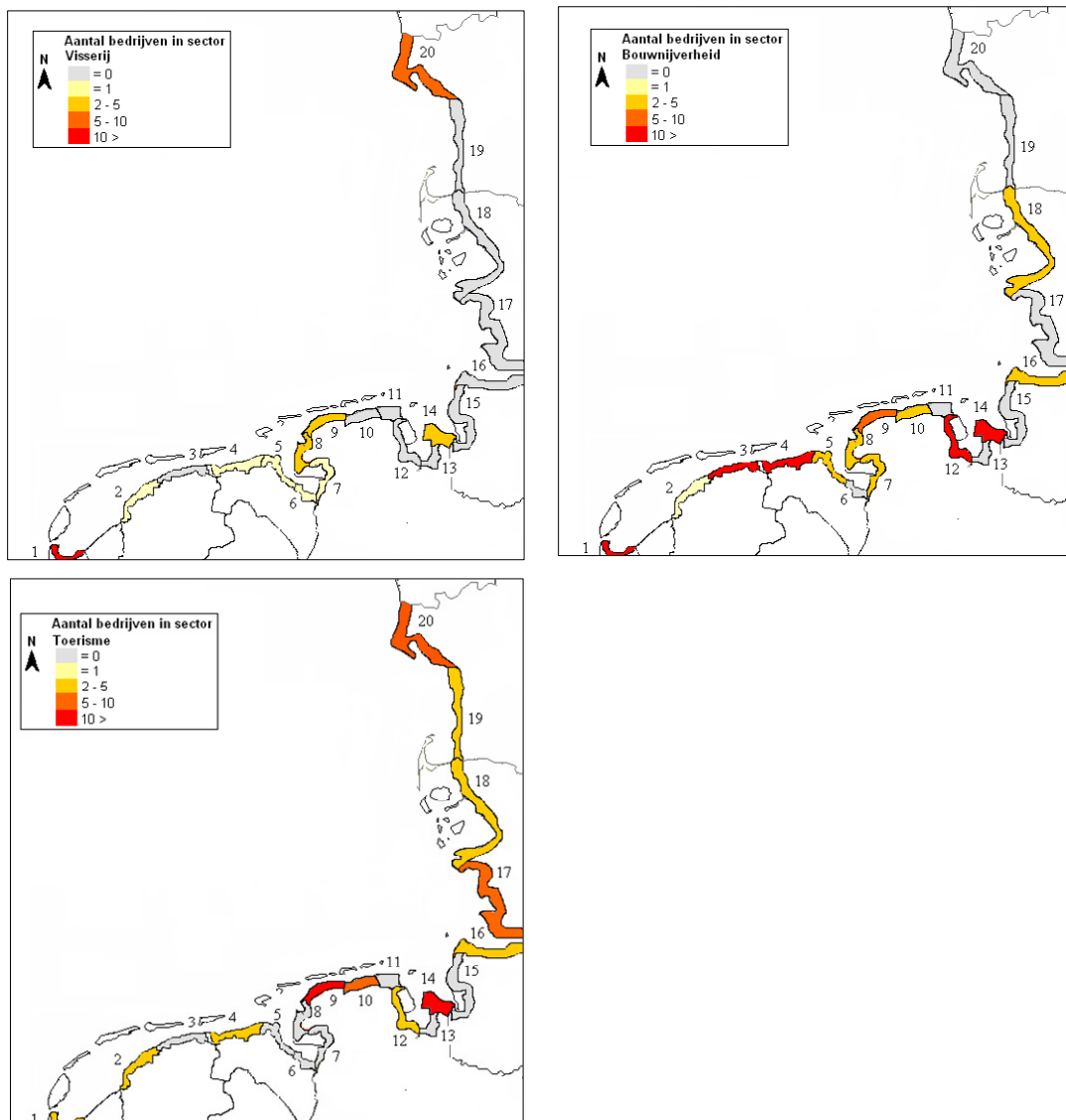
De kern van het onderzoek is de bedrijvigheid op het waddenplatteland. Er is onderzocht hoe internationaal de bedrijvigheid in de drie waddenlanden is.

De onderzoeksvraag die beantwoord dient te worden is:

'Hoe is de bedrijvigheid per sector verdeeld over het waddenplatteland van Nederland, Duitsland en Denemarken en hoe internationaal is deze bedrijvigheid?'

Er zal eerst antwoord gegeven worden op de vraag hoe de bedrijvigheid per sector is verdeeld over het waddenplatteland.

De sector toerisme heeft de sterkste aaneengesloten concentratie van het Deense subgebied Esbjerg tot aan het Duitse subgebied Brunsbüttel. Nederland heeft de laagste concentratie toeristische bedrijven. Opvallend is dat in de gebieden waar de concentratie in de sector toerisme hoog is, hebben ook een hoge score bij de sectoren bouwnijverheid en visserij.

Nederland heeft de hoogste concentratie bedrijven per gedeelte subgebied in de sector bouwnijverheid, gevolgd door Duitsland.

De sector visserij laat een andere spreiding zien. Globaal gezien zijn er in drie subgebieden op het waddenplatteland een hoge concentratie van visserijbedrijven; het gebied rondom Den Oever, het gebied rondom Neuhausen en het bij Esbjerg.

Nu de spreiding van de bedrijvigheid over het waddenplatteland bekend is kan de vraag over de mate van internationaliteit beantwoord worden.

De mate van internationaliteit van de bedrijven verschilt per sector. De meerderheid van de bedrijven zijn stuwende bedrijven. Daarentegen is de meerderheid van de bedrijven in de sector bouwnijverheid verzorgend.

De sector toerisme is het meest internationaal georiënteerd, met name in Denemarken. Dit is mede te verklaren doordat Denemarken het laagste inwonertal heeft en een relatief lage bevolkingsdichtheid aan de waddekust. Opvallend is dat de sector toerisme het hoogste percentage zelfstandigen heeft en toch het meest internationaal georiënteerd is.

De sector visserij komt na toerisme op de tweede plaats. In deze sector valt 92% van de bedrijven, in de tweede categorie van de bedrijfsomvang '10 tot 50 fulltimers, of gelijkwaardig aan fulltimers'.

De sector bouwnijverheid is in de minste mate internationaal georiënteerd. Alle bedrijven in deze sector zijn verzorgend. De mate van internationaliteit wordt bepaald door de inputgoederen. Specifieke goederen als hout zijn alleen op de internationale markt verkrijgbaar. De output van deze bedrijven is uitsluitend voor het eigen land.

De mate van internationaliteit is in beeld gebracht aan de hand van de classificatie van Hulleman en Marijs. Voor de meerderheid van de bedrijvigheid op het waddenplatteland geldt dat categorie 'internationaliseerder' het beste aansluit. Dit zijn de bedrijven uit de sectoren visserij en toerisme. Het zijn voornamelijk stuwende bedrijven.

Een opvallend verschil met deze twee sectoren, toerisme en visserij, en de sector bouwnijverheid is, dat alle outputgoederen van de bedrijven in de sector bouwnijverheid bestemd zijn voor eigen land en niet zoals bij visserij voor eigen land en de buurlanden. Voor bepaalde inputgoederen is de sector bouwnijverheid internationaal, doordat deze goederen alleen internationaal te verkrijgen zijn. De output van de bouwnijverheid bedrijven worden in eigen land afgezet, het zijn verzorgende bedrijven.

De hoogste mate van internationaliteit wordt gemeten in de sector toerisme. De meerderheid van de toeristische bedrijven ontvangen klanten, bestaande uit zowel consumenten als bedrijven, uit buurlanden of uit elders in de wereld.

De mate van internationaliteit van de bedrijven op het waddenplatteland is sector gerelateerd. De bedrijven in de sectoren toerisme en visserij zijn stuwende bedrijven en zijn ook internationaler georiënteerd. De bedrijven in de sector bouwnijverheid zijn verzorgend en bevinden zich in een pionierstadium van internationalisering. Het internationaliseringsproces op het waddenplatteland is in de ene sector beter zichtbaar dan in een andere. Vermoedelijk is het internationaliseringsproces op het waddenplatteland in een beginfase. De tijd zal het leren.

Referenties

Literatuurlijst

- Adviesgroep Waddenzeebeleid (2004) *Ruimte voor de Wadden*. Projectteam Adviesgroep Waddenzeebeleid.
- Alchian, A.A. and Demsetz, H. (1972) 'Production, Information Costs, and Economic Organization.' *The American Economic Review*, Vol.62, Pag. 777-795.
- Bosatlas (2007) *De Grote Bosatlas*. Wolters-Noordhof Atlasproducties, Groningen. 53^e editie.
- Cloke, P. and Milbourne, P. (1992) *Deprivation and lifestyles in rural Wales 2: rurality and the cultural dimension*. *Journal of Rural Studies*. Vol 8, Pag. 360-374.
- Clout, H. (1993) *European experience of rural development*. Rural Development Commission, London.
- Ellenbroek, G.A. (2001) *De Wadden, houden wat we hadden*. Wetenschappelijk bureau SP, Apeldoorn.
- Gätje, C. (2004) *Double strategy towards sustainable tourism: Offers for visitors and opportunities for people employed in tourism in the Wadden Sea National Park*. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2004/mwp002-48.pdf> Bezocht op 22-11-2007.
- Håkansson, H. (1989) *Corporate technological behaviour. Co-operation and networks*. Routledge, New York.
- Håkansson, H., Snehota, I. (eds.), (1995). *Developing Relationships in Business Networks*. ITP, London.
- Hamilton, Linge (eds.), (1997). *Spatial Analysis, Industry and the Industrial Environment. Progress in Research and Applications*. John Wiley & Sons, Ltd., Chichester, New York, Brisbane, Toronto.
Håkansson, L. *Towards a Theory of Location and Corporate Growth*. Vol 1. Pag 115-138.
- Hulleman, W. en Marijs, A.J. (2003) *Internationale economische ontwikkeling en bedrijfsomgeving*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- Ilbery, B. (eds.) (1998) *The Geography of rural change*. Pearson Education Limited, Harlow.
- Kelleher, G., Bleakly, C., Wells, S. (eds.) (1995). *A Global Representative System of Marine Protected Areas*. IUCN, Washington.
- Knox, P.L, Marston, S.A. (2003) *Human Geography. Places and Regions in global context*. Prentice Hall, New Jearsey. 2nd Edition.
- Interwad (2007) *Beheer- en Ontwikkelingsplan Waddengebied*. RIKZ, RCW, Interwad.
- Little, J., Austin, P. (1996) *Women and the rural idyll*. *Journal of Rural Studies*, Vol 12, Pag. 101-111.
- LNV (2004) *Agenda voor een Vitaal Platteland. Visie; Inspelen op Veranderingen*. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- MEZ, (2004). *Wad anders: een duurzaam sociaal-economisch ontwikkelingsperspectief voor het Waddengebied*. Ministerie van Economische Zaken 2004.
- MinFin (2007) *Vaststelling van de begrotingsstaat van het Waddenfonds voor het jaar 2007*. H 3: Operationele doelstellingen. http://rijksbegroting.minfin.nl/rijksbegroting_nl/. Bezocht op 10-7- 2007.

- Murdoch, J. and Marsden, T. (1994) *Reconstructing rurality*. UCL Press, Londen.
- North, D. and Smallbone, D. (1993) *Small business in rural areas*. Rural Development Commision, Londen.
- Oerlemans, N., Guldemond, A., Well, E. van (2001) *Opvattingen en meningen over het Nederlandse platteland*. NIPO, Amsterdam.
- Penrose, E.T. (1959) *The theory of the Growth of the Firm*. Oxford; Basil Blackwell.
- Petersen, F. (2007) *Is de economische waarde van het waddengebied te bepalen? Het Wad in Euro's*. WADDENmagazine. Vol 1, Pag 38-39.
- Provincie Fryslân (2007) *Waddenzee gaat voor nominatie Werelderfgoed*. <http://www.waddenzeewerelderfgoed.nl/> Bezocht op 9-7-2007.
- Raad voor de Wadden (2007) *Duurzame ontwikkeling van het potentieel van de zee Een visie op geïntegreerd maritiem beleid in Europa en Nederland*. Raad voor de Wadden, Raad voor het Landelijk Gebied, Raad voor Verkeer en Waterstaat, VROM-Raad.
- Sheppard, E. and Barnes, T. J. (eds) (2003) *A companion to Economic Geography*. Blackwell Publishing, Oxford. Amin, A. *Industrial District*. Pag 149-168.
- Sheppard, E. and Barnes, T. J. (eds) (2003) *A companion to Economic Geography*. Blackwell Publishing, Oxford. Hanink, D. M. *Resources*. Pag 228 – 240.
- Stevens & Associates (2006) *A review of relevant experience in sustainable tourism in the coastal and marine environment*. Scottish Natural Heritage. <http://knockanrag.co.uk/pdfs/strategy/CMNP/Case%20Study/Acadia%20National%20Park%20Final%20.pdf>. Bezocht op 22-11-2007
- Terluin, I.J., et al (2005) *De plattelandseconomie in Nederland: Een verkenning van definities, indicatoren, instituties en beleid*. LEI Rapport, Den Haag.
- Toonen, T., Staatsen, J. (2004) *Goed bestuur voor de Wadden*. AGW, Leiden; Oude Wetering; Haarlem.
- Trilaterale samenwerking Waddenzee werelderfgoed (2005). <http://www.waddenzeewerelderfgoed.nl/i> Bezocht op 21-7-2007.
- VROM (2007) *Ontwikkeling van de Wadden voor natuur en mens*. Deel 4 van PKB Derde Nota Waddenzee, tekst na parlementaire instemming. Ministeries VROM LNV, VenW en EZ.

Contacten

- Dr. F. van Es (Neue Hanse Interregio)
- M. van Koldam (Kamer van Koophandel Groningen)
- F. de Jong (Trilaterale Waddensea Secretariat)

Bronnen Bedrijvigheid

- <http://2miljoen.nl/Top/Nederland/>
- Bedrijvengids (www.bedrijvengids.nl)
- <http://www.degulesider.dk/>
- <http://firma.eniro.dk/>
- www.flashearth.com
- Goudengids
- <http://www.stadtbranchenbuch.com/>
- The Times (2003) *Comprehensive atlas of the world*. Times Books, London.

Bijlagen

1- De Plaatsen

1. Den Helder
2. Westerland
3. Hippolytushoef
4. Stroe
5. Oosterland
6. Den Oever
7. Kornwerderzand
8. Zurich
9. Kimsward
10. Harlingen
11. Midlum
12. Wijnaldum
13. Pietersbierum
14. Sexbierum
15. Oosterbierum
16. Kloosterlidlum
17. Tzummarum
18. Firdgum
19. Minnertsga
20. Sint Jacobiparochie
21. Westhoek
22. Kadal
23. Nij Altoenae
24. Oudebildtdijk
25. Nieuwe bildtdijk
26. Koedijk
27. Oude bildtzijl
28. Hallum
29. Marrum
30. Ferwert
31. Hegebeintum
32. Blija
33. Holwerd
34. Ternaard
35. Wierum
36. Nes
37. Paessens
38. Hornhuizen
39. Kleine huisjes
40. Pieterburen
41. Den Andel
42. Warffum
43. Breede
44. Usquert
45. Doodstil
46. Hefswal
47. Uithuizermeeden
48. Uithuizen
49. Oudeschip
50. Roodeschool
51. Oosteinde
52. Spijk
53. Bierum
54. Holwierde
55. Uitwierde
56. Biessum
57. Delfzijl
58. Farmsum
59. Weiwerd
60. Termunten
61. Termuntenzijl
62. Oterdum
63. Borgsweer
64. Oudedijk
65. Nieuwe Statenzijl
66. Dyksterhusen
67. Pogum
68. Petkum
69. Widdelswehr
70. Hilmarsum
71. Kolonie Friesland
72. Borßum
73. Emden
74. Larrelt
75. Twixlum
76. Loquard
77. Rysum
78. Wybelsum
79. Campen
80. Upleward
81. Hamswehrum
82. Groothusen
83. Manslagt
84. Pilsum
85. Hauen
86. Greetsiel
87. Nieuwesteel
88. Norden
89. Westlintel
90. Norddeich
91. Lintelmarsch
92. Westerloog
93. Osterloog
94. Honnewarf
95. Junkersrott
96. Ostermarsch
97. Hilgenriedersiel
98. Neßmersiel
99. Dornumergrode
100. Deichstrich
101. Neuhausen
102. Dornumersiel
103. Westeraccumersiel
104. Westerbur
105. Middelsbur
106. Osterbur
107. Oldendorf
108. Bensersiel
109. Westbense
110. Addenhausen
111. Friedrichsschleuse
112. Friedrikensiel
113. Tengshausen
114. Neuharlingersiel
115. Nordenaltendeich
116. Minsem
117. Horum
118. Schilling
119. Hohenstiefersiel
120. Horumersiel
121. Sankt Joostergroden
122. Crildumersiel
123. Hooksiel
124. Sengwardne
125. Fedderwardengroden
126. Voslapp
127. Rustersiel
128. Altengroden
129. Neuengroden
130. Wilhelmshaven
131. Mariensiel
132. Sande
133. Salzengroden
134. Cacillengroden
135. Dangast
136. Hohenberge
137. Wapelergroden
138. Jaderaußendeich
139. Süderschweiburg
140. Augusthauzen
141. Reitland
142. Sehestedt
143. Augustgroden
144. Stollhammerdeich
145. Hobendeich
146. Stollhamm
147. Eckwarden
148. Großwürden
149. Tossens
150. Ruhwarden
151. Langwarden
152. Fedderwardersiel
153. Fedderwardenfeld
154. Burhave
155. Sillens
156. Brüddewarden
157. Tettens
158. Schockum
159. Blexen
160. Nordenham
161. Bremerhaven
162. Imsum
163. Hulsing

164. Hofe
 165. Wremertief
 166. Twendamm
 167. Lütjendorf
168. Wremen
 169. Flohburg
 170. Engbüttel
 171. Niederstrich
 172. Düringer weg
 173. Cappeler Niederstrich
174. Padingbüttel
 175. Spieka
 176. Berensch
 177. Arensch
 178. Sahlenburg
 179. Döse
180. Duhnen
 181. Stickenbüttel
 182. Westerwisch
 183. Cuxhaven
 184. Groden
 185. Wehldoc
186. Altenbruch
 187. Müggendorf
 188. Otterndorf
 189. Nackenbüttel
 190. Mahrndorf
 191. Belum
192. Neuhause
 193. Hörne
 194. Elbdeich
 195. Balje
 196. Baljedorf
 197. Stellenfleth
198. Krummendeich
 199. Freiburg
 200. Brunsbüttel
 201. Mühlenstraßen
 202. Westemenghusen
 203. Fahrstedt
204. Diekhusen
 205. Marne
 206. Helse
 207. Triangel
 208. Friedrichskoog
 209. Rugenort
210. Helserdeich
 211. Busenwürthdeich
 212. Eesch
 213. Lütjenbüttel
 214. Elpersbüttel
 215. Ammerswurth
216. Meldorf
 217. Meldorfer Hafen
 218. Thalingburen
 219. Barsfleth
 220. Ketelsbüttel
 221. Büttlerdeich
222. Büsumer Deichhausen
 223. Büsum
 224. Stinteck
 225. Westerdeichstrich
 226. Hellschen
 227. Heringsand
228. Vollerwiek
 229. Borsthusen
 230. Krimm
 231. Ehst
 232. Wittendün
 233. Ording
234. Sankt Peter-ording
 235. Brösum
 236. Großmedehop
 237. Neukrug
 238. Steinhütten
 239. Ahndel
240. Westerheven
 241. Leikenhusen
 242. Schanze
 243. Kaltenhorn
 244. Altendeich
 245. Norderfriedrichskoog
246. ülvesbüll
 247. Porrendeich
 248. Simonsberg
 249. Finkhaushalling
 250. Rödernis
 251. Husum
252. Lunden
 253. Hockersbüll
 254. Schobüll
 255. Halebüll
 256. Wobbenbüll
 257. Hattstedtermarsch
258. Ockholm
 259. Süderwarf
 260. Tadenswarf
 261. Fedderswarf
 262. Nordwarf
 263. Bongsiel
264. Dagebüll
 265. Marienkoog
 266. Süderdeich
 267. Horsbüll
 268. Benninghusum
 269. Bombüll
270. Klanxbüll
 271. Rodenäs
 272. Oldorf
 273. Højer
 274. Emmerlev
 275. Hjerpsted
276. Koldby
 277. Rejsby- Ballum
 278. Buntje- Ballum
 279. Badsbøl- Ballum
 280. Husum- Ballum
 281. Ballum
282. Forballum
 283. Mjolden
 284. Ottersbøl
 285. Hjemsted
 286. Skærbæk
 287. Astrup
288. Søndernæs
 289. Brøns
 290. Havervad
 291. Vester Abolling
 292. Kærbølling
 293. Resjby
294. Hviding
 295. Enderup
 296. Vester Vedsted
 297. Sønder Farup
 298. Store Darum
 299. Lille Darum
300. Allerup
 301. Sønderby
 302. Tjæreborg
 303. Veldbæk
 304. Sædden
 305. Hjerting
306. Esbjerg
 307. Sjølborg
 308. Kravnsø

2- Bedrijven per Sector

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
Greenmasters Hoveniersbedrijf	Landbouw	Wijnaldum	The Netherlands
V.O.F. Dokter-Hoeben	Landbouw	Wijnaldum	The Netherlands
P. Jonker Agrarisch Loonbedrijf	Landbouw	Wijnaldum	The Netherlands
Boomrooierij/Aannemingsbedrijf Terpstra	Landbouw	Firdgum	The Netherlands
H.T. Sipma	Landbouw	Oudebiltijk	The Netherlands
Hoveniersbedrijf R. Meijer	Landbouw	Oudebiltijk	The Netherlands
Agrarisch Loonbedrijf Miedema	Landbouw	Oudebiltijk	The Netherlands
Fa. Polstra	Landbouw	Oudebiltijk	The Netherlands
W. en H. Smits B.V.	Landbouw	Oudebiltijk	The Netherlands
Firma Kingma-Tromp	Landbouw	Ferwert	The Netherlands
Loonbedrijf Dijkstra	Landbouw	Nes	The Netherlands
J. Westers	Landbouw	Warffum	The Netherlands
W.F. Paize	Landbouw	Warffum	The Netherlands
Henk Mulder, agrarisch loonwerk	Landbouw	Warffum	The Netherlands
P.G. Overgaauw	Landbouw	Holwierde	The Netherlands
A.J.J.A. Doornekamp	Landbouw	Holwierde	The Netherlands
Loonbedrijf Jongs V.O.F.	Landbouw	Holwierde	The Netherlands
Reemst Pluimveehouderij Holwierde B.V.	Landbouw	Holwierde	The Netherlands
Fa. Koerts en Zonen	Landbouw	Holwierde	The Netherlands
J. Kiel	Landbouw	Termunten	The Netherlands
V.O.F. M.S.Heijblok en Zonen	Landbouw	Den Oever	The Netherlands
IJ. Van Breugel	Landbouw	Den Oever	The Netherlands
TIME Groenvoorziening/Innovatie	Landbouw	Den Oever	The Netherlands
Jacobi	Landbouw	Börßum	Germany
Raiffeisen-Warengenossenschaft	Landbouw	Sande	Germany
Gala-Bau Onken	Landbouw	Jaderaußendeich	Germany
Sommer Rolf	Landbouw	Jaderaußendeich	Germany
Stoffers Garten- u. Landschaftsbau	Landbouw	Butjadingen	Germany
Janßen Sven	Landbouw	Langen	Germany
Schmidt Rene	Landbouw	Wremen	Germany
Heitmann Klaus-Dieter	Landbouw	Meldorf	Germany
Garten- u. Landschaftsbau Ralf Böcker	Landbouw	Meldorf	Germany
Dircks Hans-Heinrich	Landbouw	Vollerwiek	Germany
Petersen V. ATR Landhandel	Landbouw	Uelvesbüll	Germany
Raiffeisen HaGe Nord AG	Landbouw	Uelvesbüll	Germany
GALA-Bau Martens	Landbouw	Lunden	Germany
Botex Fjord	Landbouw	Esbjerg	Denmark
Discount Gardiner	Landbouw	Esbjerg	Denmark

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
V.O.F. Teerling	Visserij	Wijnaldum	The Netherlands
Visserijbedrijf De Rousant B.V.	Visserij	Warffum	The Netherlands
Visspecialist Nolden	Visserij	Holwierde	The Netherlands
Vishandel P. Landman	Visserij	Termunten	The Netherlands
M. Ruitenburg Mosselkwekerij B.V.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Mosselbedrijf Ten Bokkel en Kooij B.V.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Visserijbedrijf T & S Wigbout	Visserij	Den Oever	The Netherlands

Visserijbedrijf P.G. Post	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Visserijbedrijf J. de haan B.V.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Visserijbedrijf E.L. Schoonbeek B.V.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Firma A.P. Hermans	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Firma D. Kranendonk en Zn.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Firma P. Rotgans en Zn.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Fa. H.P. Koster & J.W. Blokker	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Firma J. Bakker & Zn.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
V.o.f. Gebr. Schoonbeek	Visserij	Den Oever	The Netherlands
V.O.F. Kroon-Stengs	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Post-Klein B.V.	Visserij	Den Oever	The Netherlands
V.O.F. P. Tijssen	Visserij	Den Oever	The Netherlands
Bruhns & Co., Jan	Visserij	Dyksterhusen	Germany
Conradi Gerold	Visserij	Krummhörn	Germany
Fischerei-Genossenschaft Greetsiel	Visserij	Krummhörn	Germany
Schulz	Visserij	Krummhörn	Germany
Siebrands-Fischereibetrieb	Visserij	Krummhörn	Germany
Willems Gerd	Visserij	Krummhörn	Germany
Dirks Friedhelm	Visserij	Neuharlingersiel	Germany
Fischerei-Genossenschaft	Visserij	Neuharlingersiel	Germany
Peters Hinrich u. Toni	Visserij	Neuharlingersiel	Germany
Butjadinger Fischereigenossenschaft	Visserij	Butjadingen	Germany
Kiebitz Peter	Visserij	Butjadingen	Germany
Hoyer Anke	Visserij	Langen	Germany
Metscher Fischimport GmbH, H.D.	Visserij	Langen	Germany
Esbjerg Seafood A/S	Visserij	Esbjerg	Denmark
Hansa Fisk	Visserij	Esbjerg	Denmark
K.B. Fiskerøgeri	Visserij	Esbjerg	Denmark
N. H. Fisk	Visserij	Esbjerg	Denmark
Naajaq Seafood A/S	Visserij	Esbjerg	Denmark
Sirena A/S	Visserij	Esbjerg	Denmark

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
Oeverse Machinefabriek O.M.F.Services	Industrie	Den Oever	The Netherlands
S.M.R. Benelux B.V.	Industrie	Den Oever	The Netherlands
Machinefabriek Luyt B.V.	Industrie	Den Oever	The Netherlands
Geitenkaasmakerij De Molkerei	Industrie	Oude Bildtzijl	The Netherlands
De Jachtschilder	Industrie	Oude Bildtzijl	The Netherlands
Jeroen Kingma	Industrie	Oude Bildtzijl	The Netherlands
M. V/D Berg-de Jong	Industrie	Oude Bildtzijl	The Netherlands
B.V. Textielabriek Huizen	Industrie	Ferwert	The Netherlands
Jouta Art & Design	Industrie	Ferwert	The Netherlands
Wifo-Anema B.V.	Industrie	Ferwert	The Netherlands
S. Jouta	Industrie	Ferwert	The Netherlands
Montagebedrijf H. Dijkstra	Industrie	Nes	The Netherlands
IJzerTech	Industrie	Nes	The Netherlands
Rixona	Industrie	Warffum	The Netherlands
P.M.F. Machinefabriek Uithuizen B.V.	Industrie	Uithuizen	The Netherlands
Advanced RF Technology B.V.	Industrie	Uithuizen	The Netherlands
Landbouwmechanisatiebedrijf Peterse	Industrie	Uithuizen	The Netherlands
Winter Metaalwerken	Industrie	Uithuizen	The Netherlands
Koch&WillmsLandmaschinenMotorgeräte	Industrie	Esens	Germany
Stelzer Metallbau & Maschinenbau	Industrie	Esens	Germany

Metallbau	Industrie	Esens	Germany
Großmann Kunststoff-Technik GmbH	Industrie	Lunden	Germany
Steel Tank A/S	Industrie	Esbjerg	Denmark
Thanner & Co. A/S	Industrie	Esbjerg	Denmark
Værkstedet RAF	Industrie	Esbjerg	Denmark
John Lassen Møbelpolstring	Industrie	Esbjerg	Denmark
Deres Møbelpolstrer	Industrie	Esbjerg	Denmark

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
Hak & van der Schuur Stukadoorsbedrijf	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Farney Stukadoorsbedrijf	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Cameron Stucadoor Service	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Timmerbedrijf Nigro (N.H. de Groote)	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Zilmar	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
G.J. Hemelaar Timmerwerken	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
J.J. Tijsen B.V.	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Richard Bakker Bouw	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Firma P. Bakker en Zn.	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
W. Hemelaar	Bouwnijverheid	Den Oever	The Netherlands
Schildersbedrijf W.E. Verhoog	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Van der Wal B.V.	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Installatiebedrijf Ferwert	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Bouwbedrijf Van der Werff	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
K. van der Wal Ferwerd B.V.	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
TF Bouw Kunde	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Van der Woude Ferwerd	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Agema Ferwerd B.V.	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
W. Jouta Schildersbedrijf	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Technisch Bureau Ferwert B.V.	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Metselbedrijf Drost	Bouwnijverheid	Ferwert	The Netherlands
Bouwbedrijf Wildeboer	Bouwnijverheid	Holwierde	The Netherlands
Kontra	Bouwnijverheid	Holwierde	The Netherlands
L.J. Arkema	Bouwnijverheid	Holwierde	The Netherlands
Bouwbedrijf Timmermans en Zn.	Bouwnijverheid	Holwierde	The Netherlands
Rietdekkersbedrijf S. van der Zee	Bouwnijverheid	Oude Bildtzijl	The Netherlands
G.J. van Slooten	Bouwnijverheid	Oude Bildtzijl	The Netherlands
Technisch Installatiebedrijf H. Stienstra	Bouwnijverheid	Oude Bildtzijl	The Netherlands
Montage- en Technisch Bedrijf Dijkstra	Bouwnijverheid	Oude Bildtzijl	The Netherlands
Ybele Koehoorn B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Reebo B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Wijbo B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Kamphuis	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Stucadoorsbedrijf Hielkster	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Haaksma Installatietechniek	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Spuit- en Afwerkingsbedrijf V.I.P.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Installatieservice Rieks	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Stukadoorsbedrijf T. Elzinga	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Bouw- en Aannemingsbedrijf De Ridder	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Keimpe Schilderwerken	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Bouwbedrijf Kremer en Zonen B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Bouwbedrijf Kleinsmit B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
S.B.S. Schilderwerken	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Bouwonderneming Benus Uithuizen B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands

Bouwbedrijf Dijksterhuis	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Pool Recreatiebouw	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Schildersbedrijf Derk Batema	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Metselbedrijf Jager	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Schildersbedrijf Picasso	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Hamminga Drainage B.V.	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Lups Polyesterwerken	Bouwnijverheid	Uithuizen	The Netherlands
Stucadoorsbedrijf H. Wempe B.V.	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
Stucadoorsbedrijf "De Terp"	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
Schildersbedrijf W. Dijkema	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
G.W. Kolkman	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
N.I.B. Noordelijke Interieur Bouw	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
Bouwservice Cemin	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
J.P. Pool B.V.	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
Bouwbedrijf Bongenaar	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
De Noord, Dakdekker	Bouwnijverheid	Warffum	The Netherlands
Timmerwerk en Klusbedrijf G.C. Sluijter	Bouwnijverheid	Wijnaldum	The Netherlands
Großmann Andre	Bouwnijverheid	Börßum	Germany
Skottki Wolfgang	Bouwnijverheid	Börßum	Germany
Anhuth Bau GmbH	Bouwnijverheid	Börßum	Germany
SSB Seebach-Sanier-Bau GmbH	Bouwnijverheid	Butjadingen	Germany
Ostendorf Malerfachbetrieb Jürgen Ulken	Bouwnijverheid	Butjadingen	Germany
Endom Jens	Bouwnijverheid	Butjadingen	Germany
Petersen Johann	Bouwnijverheid	Dagebüll	Germany
Rave Manfred	Bouwnijverheid	Dagebüll	Germany
Boysen Harald GmbH	Bouwnijverheid	Dagebüll	Germany
Eilts & Bussbau GmbH	Bouwnijverheid	Dornum	Germany
Gronewold GmbH, Heinz	Bouwnijverheid	Dornum	Germany
Janssen Klaus	Bouwnijverheid	Dornum	Germany
Kleemann Gerd	Bouwnijverheid	Dornum	Germany
Siebels Jens Bauunternehmen GmbH	Bouwnijverheid	Dornum	Germany
Baugeschäft Feith GmbH	Bouwnijverheid	Esens	Germany
Bauunternehmen Dirks	Bouwnijverheid	Esens	Germany
Hempfen GmbH & Co KG, Wilh.	Bouwnijverheid	Esens	Germany
Lackner GmbH	Bouwnijverheid	Esens	Germany
Rieken GmbH Malereifachbetrieb	Bouwnijverheid	Esens	Germany
Barre Bau GmbH	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Boer Werner Inh. Hans-H. Meyer	Bouwnijverheid	Jade	Germany
König Siegfried	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Ludwig Freytag GmbH & Co.KG	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Müller Bauunternehmen GmbH, Ewald	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Schnell Dieter	Bouwnijverheid	Jade	Germany
John Frank	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Scholtis GmbH	Bouwnijverheid	Jade	Germany
Heikens + Wilts Bauunternehmen	Bouwnijverheid	Jemgum	Germany
Middelborg Reiner	Bouwnijverheid	Jemgum	Germany
Janssen GmbH & Co. KG Peter	Bouwnijverheid	Jemgum	Germany
Nielsen Jens-N.	Bouwnijverheid	Klanxbüll	Germany
Baugeschäft Joh. Rüssmann	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Geiken Bau GmbH	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Hoogestraat GmbH Bauunternehmung	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Janssen Ubbo	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Kallage GmbH & Co, H.	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Poets Weert	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany

Rammtechnik u. Fundamentensicherung	Bouwnijverheid	Krummhörn	Germany
Bauunternehmen Jürge Niemczyk	Bouwnijverheid	Langen	Germany
JeNo Bau GmbH	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Kaiser Baugeschäft GmbH & Co.KG	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Schöttke Walter	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Stelling GmbH Bauunternehmung	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Würger Michael	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Brandes Wolfgang	Bouwnijverheid	Langen	Germany
Naturbau Meldorf GmbH	Bouwnijverheid	Meldorf	Germany
Peters Bauunternehmung GmbH	Bouwnijverheid	Meldorf	Germany
Postel Knut	Bouwnijverheid	Meldorf	Germany
Polzin Jürgen	Bouwnijverheid	Meldorf	Germany
Eisenschmidt Uwe	Bouwnijverheid	Meldorf	Germany
Miertsch Horeis OHG	Bouwnijverheid	Neuhaus	Germany
Ramm Günther	Bouwnijverheid	Neuhaus	Germany
Bauunternehmung Sievers Inh. Renken	Bouwnijverheid	Sande	Germany
Ludwig Freytag GmbH & Co.KG	Bouwnijverheid	Sande	Germany

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
Selie Transport	Transport	Den Oever	The Netherlands
Gijs de Boer Maritiem	Transport	Den Oever	The Netherlands
Kuperus Transport B.V.	Transport	Wijnaldum	The Netherlands
Labor Sanitas Charters	Transport	Wijnaldum	The Netherlands
Styx	Transport	Wijnaldum	The Netherlands
Firma Cecilie	Transport	Wijnaldum	The Netherlands
Transportbedrijf G. van der Beek	Transport	Ferwert	The Netherlands
Transportbedrijf Lucas van der Beek	Transport	Ferwert	The Netherlands
Scheepvaartbedrijf Wijtse Vellinga	Transport	Ferwert	The Netherlands
W. Hazewindus op- en overslag	Transport	Ferwert	The Netherlands
Johannes Jong InternationaalTransport	Transport	Ferwert	The Netherlands
André van Dijk Transport	Transport	Uithuizen	The Netherlands
F Buikema InternationaalTransport	Transport	Uithuizen	The Netherlands
Ednora B.V.	Transport	Uithuizen	The Netherlands
Aannemers/Transportbedrijven Klip B.V.	Transport	Uithuizen	The Netherlands
Layla Shipping B.V.	Transport	Holwierde	The Netherlands
Transportbedrijf J.J. Poli	Transport	Holwierde	The Netherlands
Transportbedrijf van Zanten	Transport	Holwierde	The Netherlands
Brandt Berend	Transport	Jemgum	Germany
Reich Kurt	Transport	Butjadingen	Germany
Schied Rainer	Transport	Butjadingen	Germany
Klinck Sönke	Transport	Meldorf	Germany
Koch Transportdienst	Transport	Büsumer	Germany
		Deichhausen	
Grapp Peter	Transport	Büsumer	Germany
		Deichhausen	
Distribution Syd A/S	Transport	Esbjerg	Denmark
Leman System Transport A/S	Transport	Esbjerg	Denmark

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
Visser Wijnaldum	Toerisme	Wijnaldum	The Netherlands
Pension Veldzigt	Toerisme	Wijnaldum	The Netherlands
Recreatiepark De Wierde B.V.	Toerisme	Den Oever	The Netherlands

Camping De Gest	Toerisme	Den Oever	The Netherlands
Pension De Waddenzee	Toerisme	Den Oever	The Netherlands
Waddencruise "Topaze"	Toerisme	Den Oever	The Netherlands
Camping Zuiderhorn	Toerisme	Warffum	The Netherlands
Camping "De Breede"	Toerisme	Warffum	The Netherlands
VakantieXperts Rottink Reisburo	Toerisme	Uithuizen	The Netherlands
Schatthaus	Toerisme	Krummhörn	Germany
Loquarder Hof	Toerisme	Krummhörn	Germany
Hotel Pension Martina	Toerisme	Krummhörn	Germany
Die Krabbe von Greetsiel Hotel Garni	Toerisme	Krummhörn	Germany
Der Romantik-Hof Greetsi	Toerisme	Krummhörn	Germany
Clauberg Birgit u. Hans Peter	Toerisme	Krummhörn	Germany
Campen am Deich	Toerisme	Krummhörn	Germany
i Tours	Toerisme	Krummhörn	Germany
Ferienhausservice	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel-Pension Zur Alten Schmiede	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel Weinhaus	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel Reinders	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel Regina Maris	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel Fährhaus	Toerisme	Norddeich	Germany
Hotel & Restaurant Nordseekrabbe	Toerisme	Norddeich	Germany
BEZET	Toerisme	Dornum	Germany
Coordes Johann	Toerisme	Dornum	Germany
Ferienhaus Krauß	Toerisme	Dornum	Germany
Freizeit nach Maß	Toerisme	Dornum	Germany
Heitkamp M.	Toerisme	Dornum	Germany
Meiners Theda	Toerisme	Dornum	Germany
Schwalbennest	Toerisme	Dornum	Germany
Witthus Garni	Toerisme	Dornum	Germany
Huus Störtebeker am Deich, Inh. Heinz	Toerisme	Dornum	Germany
Fährhaus	Toerisme	Dornum	Germany
Burghotel Beningaburg	Toerisme	Dornum	Germany
Einfeld Alpha Gaststättenbetriebe	Toerisme	Esens	Germany
Heerens	Toerisme	Esens	Germany
Hotel Drostenhof (Gaststätte Kroog)	Toerisme	Esens	Germany
Hotel garni Nolting	Toerisme	Esens	Germany
Hotel Rodenbäck	Toerisme	Esens	Germany
Hotel Schiffer	Toerisme	Esens	Germany
Kröger's Hotel	Toerisme	Esens	Germany
Landhaus Sonnengarten, Inh. Malz	Toerisme	Esens	Germany
Wietings Hotel & Restaurant	Toerisme	Esens	Germany
Eilers Heinrich	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Haus Sandkasten	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Hausmann-Mammen Elke	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Jacobs Bodo u. Elisabeth	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Kissmann(Appartment/Vermietung)Berthold	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Südereck Ferienwohnungen	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
Hotel Kissmann Garni	Toerisme	Neuharlingersiel	Germany
PCO International	Toerisme	Sande	Germany
Reise-Center Kiosk u. Bistro	Toerisme	Sande	Germany
Reisebüro, Reisen Service T Klaasen	Toerisme	Sande	Germany
Düring Klaus	Toerisme	Jade	Germany
Bruns Gerhard u. Ruth	Toerisme	Butjadingen	Germany
Ferienpark Fedderwardersiel GmbH	Toerisme	Butjadingen	Germany

Ferienwohnungen T. u. C. Herter	Toerisme	Butjadingen	Germany
Ferienpark "Am Meer" Burhave GmbH	Toerisme	Butjadingen	Germany
Hotel-Restaurant "Haus am Meer"	Toerisme	Butjadingen	Germany
H & P Touristik GmbH	Toerisme	Butjadingen	Germany
Campingplatz Sievern Platzwart Heimes	Toerisme	Langen	Germany
Zur Mühle	Toerisme	Langen	Germany
Deutsches Haus	Toerisme	Langen	Germany
Pension Villa Hey	Toerisme	Wremen	Germany
Am Engelskopf Ferien-Immobilien GmbH	Toerisme	Neuhaus	Germany
Hotel Neuhaus Inh. Ralf Tietje	Toerisme	Neuhaus	Germany
Reisetrends	Toerisme	Meldorf	Germany
Meldorfer Reisebüro Inh. Uta Martens	Toerisme	Meldorf	Germany
Deichgraf	Toerisme	Büsumer	Germany
Büsumer Deichhausen	Toerisme	Deichhausen	Germany
Fremdenverkehrsverein	Toerisme	Büsumer	Germany
Rickerts Dörte	Toerisme	Deichhausen	Germany
Graucob Carina	Toerisme	Vollerwiek	Germany
Lindenhof	Toerisme	Vollerwiek	Germany
Dithmarscher Hof	Toerisme	Lunden	Germany
Strandhotel Dagebüll	Toerisme	Lunden	Germany
Jensen Uwe	Toerisme	Dagebüll	Germany
Küper Karl R.	Toerisme	Dagebüll	Germany
Campingplatz Neuwarft	Toerisme	Dagebüll	Germany
Feist Marlene	Toerisme	Dagebüll	Germany
Stenbjerg Kro og Badehotel	Toerisme	Snedsted	Denmark
Motel Sydvest	Toerisme	Skærbæk	Denmark
Hotel Dagmar	Toerisme	Ribe	Denmark
Hotel Restaurant Sønderjylland	Toerisme	Ribe	Denmark
Den Gamle Arrest	Toerisme	Ribe	Denmark
Hotel Britannia	Toerisme	Esbjerg	Denmark
Cab Inn Esbjerg	Toerisme	Esbjerg	Denmark
Hotel Ansgar	Toerisme	Esbjerg	Denmark
Hotel Bell-Inn	Toerisme	Esbjerg	Denmark
Park Hotel	Toerisme	Esbjerg	Denmark

Bedrijfsnaam	Sector	Plaatsnaam	Land
JOSARU Packaging Components	Overig / Diensten	Wijnaldum	The Netherlands
Kifinesta B.V.	Overig / Diensten	Wijnaldum	The Netherlands
Roestvrijstaal Service P. de Jong	Overig / Diensten	Firdgum	The Netherlands
E. van der Beek	Overig / Diensten	Oude Bildtzijl	The Netherlands
Tankstation Ferwert B.V.	Overig / Diensten	Ferwert	The Netherlands
Autoschade Ferwert B.V.	Overig / Diensten	Ferwert	The Netherlands
Autobedrijf Willem Faber	Overig / Diensten	Ferwert	The Netherlands
Tankstation M. Pool	Overig / Diensten	Den Oever	The Netherlands
V.O.F. Autobedrijf R.H. Postema en Zn.	Overig / Diensten	Den Oever	The Netherlands
Autobedrijf Pit	Overig / Diensten	Warffum	The Netherlands
Shell Station Uithuizen	Overig / Diensten	Uithuizen	The Netherlands
Autoschadebedrijf R.J. De Vries	Overig / Diensten	Uithuizen	The Netherlands
Garage Bob Hefting	Overig / Diensten	Uithuizen	The Netherlands
Dijksterhuis Garageherstel	Overig / Diensten	Uithuizen	The Netherlands
Firma Kap Tankstations	Overig / Diensten	Holwierde	The Netherlands
Böker Friedel	Overig / Diensten	Börßum	Germany

Reiser Hermann	Overig / Diensten	Krummhörn	Germany
Mergner Uwe	Overig / Diensten	Krummhörn	Germany
Friedrich Helmut	Overig / Diensten	Krummhörn	Germany
Autohaus Houtrouw Inh. G de Voss	Overig / Diensten	Krummhörn	Germany
Score Tankstelle	Overig / Diensten	Norddeich	Germany
Olli's Tankstelle	Overig / Diensten	Norddeich	Germany
Ammermann Autohaus KG	Overig / Diensten	Dornum	Germany
Autohaus Eihusen & Wilken	Overig / Diensten	Dornum	Germany
Albers Fahrzeughaus, Johann	Overig / Diensten	Esens	Germany
Autohaus Uwe Wirdemann GmbH	Overig / Diensten	Esens	Germany
Donker Ewald	Overig / Diensten	Esens	Germany
Janssen u. Redelfs GmbH	Overig / Diensten	Esens	Germany
Reents Adde	Overig / Diensten	Esens	Germany
Harms Martha	Overig / Diensten	Neuharlingersiel	Germany
Rohde Kfz-Technik Inh. S. Saturna	Overig / Diensten	Sande	Germany
Schnarre, Inh. O. Thomsen	Overig / Diensten	Sande	Germany
Wessels Heinz	Overig / Diensten	Sande	Germany
Autohaus Rosskamp	Overig / Diensten	Sande	Germany
Janßen Hartmut	Overig / Diensten	Sande	Germany
Entenbörse M. Carstens-Margner	Overig / Diensten	Sande	Germany
ESSO Station Frank Buschmann	Overig / Diensten	Sande	Germany
Autohaus Klaus Scholz GmbH	Overig / Diensten	Jade	Germany
Autohaus W. Barghorn, Inh. R Barghorn	Overig / Diensten	Jade	Germany
Bohlsen KfZ Hans-Dieter	Overig / Diensten	Jade	Germany
Kayser	Overig / Diensten	Jade	Germany
M & S Automobile	Overig / Diensten	Jade	Germany
Krause GmbH Omnibusbetrieb ESSO	Overig / Diensten	Jade	Germany
Westfalen Tankstelle Bernd Engelbart	Overig / Diensten	Jade	Germany
Mayer Gerold	Overig / Diensten	Butjadingen	Germany
Stolle Wolfgang	Overig / Diensten	Butjadingen	Germany
Weber Uwe	Overig / Diensten	Butjadingen	Germany
Autohaus Pollack, W.	Overig / Diensten	Langen	Germany
Autohof Stöppelkamp GmbH	Overig / Diensten	Langen	Germany
Brockmann u. Sohn	Overig / Diensten	Langen	Germany
Dröge Klaus	Overig / Diensten	Langen	Germany
Mein Mechaniker Th. Irion	Overig / Diensten	Langen	Germany
Vogel Ernst	Overig / Diensten	Langen	Germany
Q1 Tankstelle	Overig / Diensten	Langen	Germany
Rach Mario	Overig / Diensten	Langen	Germany
Meldorfer Autodienst Inh.H.Werner	Overig / Diensten	Meldorf	Germany
Claussen			
Loof Autotechnik GmbH	Overig / Diensten	Meldorf	Germany
GummiGrassau Reifen,Räder Autoservice GmbH	Overig / Diensten	Meldorf	Germany
Nordoel Tankstelle	Overig / Diensten	Meldorf	Germany
JET-Tankstelle	Overig / Diensten	Meldorf	Germany
Suhr Hans-Werner	Overig / Diensten	Lunden	Germany
Lorenzen Autohaus	Overig / Diensten	Klanxbüll	Germany

3- Gebiedsindeling: Subgebieden

- Gebied 1: Alle plaatsen die liggen tussen Den Helder en Den Oever.
- Gebied 2: Alle plaatsen die liggen tussen Zurich en Oude Bilddijk.
- Gebied 3: Alle plaatsen die liggen tussen Nieuwe Bildtdijk en Nes.
- Gebied 4: Alle plaatsen die liggen tussen Paessens en Uithuizen.
- Gebied 5: Alle plaatsen die liggen tussen Oudeschip en Farmsum.
- Gebied 6: Alle plaatsen die liggen tussen Weiwerd en Nieuw Statenzijl.
- Gebied 7: Alle plaatsen die liggen tussen Dyksterhusen en Kolonie Friesland.
- Gebied 8: Alle plaatsen die liggen tussen Emden en Greetsiel.
- Gebied 9: Alle plaatsen die liggen tussen Nieuwesteel en Neuhausen.
- Gebied 10: Alle plaatsen die liggen tussen Dornumersiel en Neuharlingersiel.
- Gebied 11: Alle plaatsen die liggen tussen Friedrichsschleuse en Crildumersiel.
- Gebied 12: Alle plaatsen die liggen tussen Hooksiel en Sande.
- Gebied 13: Alle plaatsen die liggen tussen Salzengroden en Blexen.
- Gebied 14: Alle plaatsen die liggen tussen Nordenham en Westerswish.
- Gebied 15: Alle plaatsen die liggen tussen Cuxhaven en Freiburg.
- Gebied 16: Alle plaatsen die liggen tussen Brunsbüttel en Ammerswurth.
- Gebied 17: Alle plaatsen die liggen tussen Meldorf en Husum.
- Gebied 18: Alle plaatsen die liggen tussen Lund en Klanxbüll.
- Gebied 19: Alle plaatsen die liggen tussen Rodenäs en Sønderby.
- Gebied 20: Alle plaatsen die liggen tussen Tjæreborg en Kravnsø.

4- Vragenlijsten

Format vragenlijst Nederlands

Aan geadresseerde

**Wetenschapswinkel
Economie & Bedrijfskunde**

Coördinatoren:

drs. Elise Kamphuis (050) 363 7182

drs. Frans J. Sijtsma (050) 363 3754

Secretariaat:

Henk Janssen (050) 363 3810

Zernikecomplex, Landleven 5

Postbus 800, 9700 AV GRONINGEN

wewi@eco.rug.nl

www.rug.nl/wewi/eb

Datum
20-06-2007

Telefoon
06-14534191

Uw kenmerk

Ons kenmerk
JST - 18-6

Geachte heer/mevrouw,

De universiteit van Groningen doet onderzoek naar de internationaliteit van de bedrijven in het Waddengebied. Het onderzoeksgebied zijn de kuststroken van het vasteland van Nederland, Duitsland en Denemarken.

De internationaliteit van de bedrijven wordt onderzocht aan de hand van de inputs en de outputs. Uw bedrijf en 200 andere bedrijven zijn via random selectie uitgekozen en benaderd.

Ons verzoek is de bijgaande enquête in te vullen. Er zijn in totaal twaalf vragen en het invullen kost een paar minuten. In de envelop vindt u een RuG-potlood, waarmee u de vragenlijst kan invullen.

U kunt de ingevulde vragenlijst per omgaande in te retourenvelop terugsturen (postzegel is niet nodig), uiterlijk voor 29 juni.

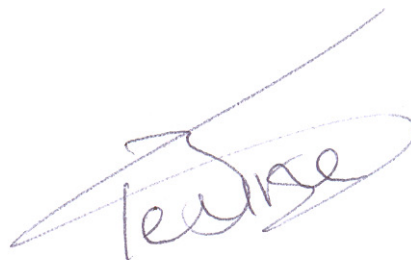
Als u geïnteresseerd bent in de uitkomsten, zenden wij u het rapport toe.

Namens de universiteit bedanken wij u voor uw tijd.

Hoogachtend,

Dr. F. J. Sijtsma

J. S. Teune, BSc

De enquête heeft in totaal 12 vragen.

1). **Naam bedrijf:** .....

2). **Plaats:** .....

3). **Werkt u bedrijf in een groter organisatorisch verband?**

1. **Ja**, het bedrijf heeft .... vestigingen.

2. Het hoofdkantoor is gevestigd in .....

3. Uw vestiging is een

a Franchise

b VoF

c BV

d NV

4. **Nee**, ons bedrijf is zelfstandig, het is een .....

4). **Omvang van het bedrijf / uw vestiging:**

a < 10 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers)

b 10 – 50 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers)

c 50 – 250 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers)

d > 250 fulltimers (of gelijkwaardig aan fulltimers)

5). **Wat voor soort bedrijf is het?**.....

6). **Wat zijn de belangrijkste inputs van uw bedrijf?** (Noem max 3 inputs. Graag naam noemen + percentage van totale input)

1..... % van totale input

2..... % van totale input

3..... % van totale input

7). **Wat is het meest voorkomende land van herkomst of (als het er meer zijn) wat zijn de meest voorkomende landen van herkomst van de genoemde inputs?**

Meest voorkomende land(en):

Input 1.....

Input 2.....

Input 3.....

8). **Zijn de belangrijkste klanten / opdrachtgevers**

a Consumenten

b Bedrijven

c Beide: Consumenten ....% en Bedrijven ....%

Vraag 9 en 10 voor alleen branches Landbouw, Visserij, Bouwnijverheid, Industrie, Transport
Vraag 11 alleen voor de branches Toerisme en Dienstverlening.

Landbouw, Visserij, Bouwnijverheid, Industrie, Transport

- 9). **Wat zijn de belangrijkste outputs (producten) van uw bedrijf?** (Noem max 3 outputs. Graag naam noemen + percentage van totale output)
- 1..... % van totale output
2..... % van totale output
3..... % van totale output
- 10). **Wat is het meest voorkomende land van bestemming (als het er meer zijn) wat zijn de meest voorkomende landen van bestemming van de afnemers/eindgebruikers?**
Meest voorkomende land(en):
- Output 1.....
Output 2.....
Output 3.....

Toerisme en Dienstverlening

- 11). **Waar komen de belangrijkste klanten / opdrachtgevers vandaan?** (Land(en) of regio noemen.)
- ..... % van totale klanten
..... % van totale klanten
..... % van totale klanten
..... % van totale klanten
..... % van totale klanten

- 12). **Uw bedrijf ligt vrij dicht bij de Waddenkust. Heeft u zelf het gevoel dat uw bedrijf binnen in het 'Waddengebied' is gevestigd?**

Ja, omdat.....
.....

Nee, omdat.....
.....

Ik wil graag op de hoogte gebracht worden van de uitkomsten van de enquête:
Email adres: .....

Bedankt voor het invullen van de enquête.

Format vragenlijst Duits

An Empfänger

Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde

Coördinatoren:

drs. Elise Kamphuis (050) 363 7182

drs. Frans J. Sijtsma (050) 363 3754

Secretariaat:

Henk Janssen (050) 363 3810

Zernikecomplex, Landleven 5

Postbus 800, 9700 AV GRONINGEN

wewi@eco.rug.nl

www.rug.nl/wewi/eb

Datum
20-06-2007

Telefoon
06-14534191

Uw kenmerk

Ons kenmerk
JST - 18-6

Sehr geehrte Dame, sehr geehrter Herr,

Die Universität Groningen (die Niederlande) führt eine Untersuchung nach der Internationalität von Unternehmen im Wattgebiet in den Niederlanden, Deutschland und Dänemark durch.

In diesem Gebiet haben wir hundert Unternehmen nach dem Zufallsprinzip ausgewählt, wobei ihr Unternehmen selektiert wurde. Daher bitten wir Sie herzlich, den beigefügten Fragebogen auszufüllen. Wir haben Ihnen einen Stift beigefügt, der Fragebogen wird auch nur einige Minuten Ihrer Zeit in Anspruch nehmen.

Wir bitten Sie herzlich, uns den Fragebogen im beigefügten Rückumschlag (frankieren nicht notwendig) zukommen zu lassen, spätestens bis zum 29. Juni

Falls Sie Interesse an den Ergebnissen unserer Untersuchung haben, lassen Sie es uns wissen, wir schicken Ihnen gerne die Ergebnisse zu.

Die Universität Groningen dankt Ihnen herzlich für Ihre Bereitschaft, an unserer Studie teilzunehmen!

Mit freundlichen Grüßen,

Dr. F. J. Sijtsma

J. S. Teune, BSc.

Der Fragebogen umfasst 12 Fragen:

- 1). **Name des Unternehmens:** .....
- 2). **Ort** .....
- 3). **Ist Ihr Betrieb ein Teil von eine größeren Organisation?**
  1. **Ja**, der Betrieb hat .... Niederlassungen.
  2. Die Zentrale befindet sich in .....
  3. Ihre organisatorische Beziehung ist eine
    - a Franchise
    - b GuF
    - c GmbH
    - d AG
  4. **Nein**, unser Betrieb ist selbständig, es ist ein .....
- 4). **Größe des Betriebs / Ihrer Niederlassung:**
  - a < 10 ganztägig beschäftigte Mitarbeiter
  - b 10 – 50 ganztägig beschäftigte Mitarbeiter
  - c 50 – 250 ganztägig beschäftigte Mitarbeiter
  - d > 250 ganztägig beschäftigte Mitarbeiter
- 5). **In welcher Branche ist Ihr Betrieb tätig?**.....
- 6). **Was sind die wichtigsten Inputgüter in Ihrem Betrieb?** (Nennen Sie bitte max. 3, und geben Sie bitte den Prozentsatz des totalen Inputs an)
  - 1..... % des totalen Inputs
  - 2..... % des totalen Inputs
  - 3..... % des totalen Inputs
- 7). **Aus welchem Land stammen die Inputgüter (gerne mehrere Nennungen wenn nötig)?**

Input 1.....	.....	.....
Input 2.....	.....	.....
Input 3.....	.....	.....
- 8). **Sind die wichtigen Kunden / Auftraggeber**
  - a Konsumenten
  - b Unternehmen
  - c Beide: Konsumenten ....% und Unternehmen ....%

Frage 9 und 10 nur für die Branchen Landwirtschaft, Fischerei, Bauindustrie, Industrie, Transport.
Frage 11 nur für die Branchen Tourismus und Dienstleistung.

Landwirtschaft, Fischerei, Bauindustrie, Industrie, Transport

- 9). Was sind die wichtigsten Outputgüter Ihres Betriebs? (Nennen Sie bitte max. 3, und geben Sie bitte den Prozentsatz des totalen Outputs an)
- 1..... % von des totalen Outputs
2..... % von des totalen Outputs
3..... % von das totalen Outputs
- 10). Was ist der Bestimmungsort (oder wenn es mehrere sind die Bestimmungsorte) Ihrer Outputgüter?
- Output 1.....
Output 2.....
Output 3.....

Tourismus und Dienstleistung

- 11). Was ist die Herkunft der wichtigsten Kunden / Auftraggeber? (bitte Land oder Region nennen)
- ..... % der Kunden
..... % der Kunden
..... % der Kunden
..... % der Kunden
..... % der Kunden

- 12). Ihr Betrieb liegt in der Nähe der Wattenküste. Haben Sie das Gefühl Ihr Betrieb im das Wattengebiet gründet sind?

Ja, weil.....
.....

Nein, weil.....
.....

Ich möchte gerne ein Exemplar der Untersuchungsergebnisse empfangen.
Email Adresse: .....

Vielen Dank für das Ausfüllen des Fragebogens!

Format vragenlijst Engels

To addressee

Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde

Coördinatoren:

drs. Elise Kamphuis (050) 363 7182

drs. Frans J. Sijtsma (050) 363 3754

Secretariaat:

Henk Janssen (050) 363 3810

Zernikecomplex, Landleven 5

Postbus 800, 9700 AV GRONINGEN

wewi@eco.rug.nl

www.rug.nl/wewi/eb

Datum
20-06-2007

Telefoon
06-14534191

Uw kenmerk

Ons kenmerk
JST - 18-6

Dear Sir or Madam,

The University of Groningen is doing a research about internationality of firms in the Wadden Sea area in The Netherlands, Germany and Denmark. There is little knowledge about this aspect of business activity in the Wadden Sea area. We feel it may improve regional development and regional policies to improve our know-how about international business relations of firms.

For our research one hundred firms have been selected in the Wadden Sea area through a random selection process. Your company is one of these!

We would kindly ask you to fill in the enclosed questionnaire.

With the RuG-pencil it will only take a few minutes of your time!

We like to ask to use the self-addressed envelope (no stamp is needed) for sending the filled-in questionnaire back to us, at latest before June 29th.

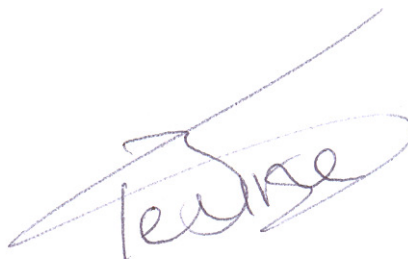
If you are interested in the results of our research, we can send you these. (Please, give us an email address for this purpose).

On behalf of the university we like to thank you in advance for your readiness.

Yours Sincerely,

Dr. F. J. Sijtsma

J. S. Teune, BSc

The questionnaire has 12 questions.

- 1). **Name firm:** .....
- 2). **Village / Town** .....
- 3). **Is your company a part of a greater organisation?**
  1. **Yes**, the firm has.... Establishments/branches.
  2. The head office is established in .....
  3. Your establishment is a
    - a Franchise
    - b Partnership
    - c. other...
  4. **No**, our company is independent .....
- 4). **The size of your company / establishment:**
  - a < 10 fulltimers (or full-time equivalents)
  - b 10 – 50 fulltimers (or full-time equivalents)
  - c 50 – 250 fulltimers (or full-time equivalents)
  - d > 250 fulltimers (or full-time equivalents)

- 5). **What type of firm do you have (the business you are in) and what are you main products and services?**.....
- 6). **What are the most important inputs of your company?** (Name max inputs. Please fill in the name + percentage of every input as a share in the monetary value of all inputs)
  - 1..... % of all input
  - 2..... % of all input
  - 3..... % of all input
- 7). **What is the most important or common country of origin or, (if there are more) what are the most important or common countries of origin of the above named inputs?:**

Input 1.....	.....	.....
Input 2.....	.....	.....
Input 3.....	.....	.....
- 8). **The most important customers / clients of my firm are**
  - a Consumers
  - b Companies
  - c Both: Consumers ....% and Companies ....%

Questions 9 and 10 only for the branches Agriculture, Fishery, Building Industry, Manufacturing, Transport.
 Question 11 only for the branches Tourism and Service.

Agriculture, Fishery, Building Industry, Manufacturing, Transport

- 9). **What are the most important outputs of your company?** (Name max 3 outputs.
 Please fill in the name + percentage of all output)
 1..... % of all output
 2..... % of all output
 3..... % of all output
- 10). **What is the most important or common country of destination or, (if there are more) what are the most important or common countries of destinations of the clients/final users?:**
 Output 1.....
 Output 2.....
 Output 3.....

Tourism and Service

- 11). **Where are the most important customers / clients come from?** (Fill in Country or region)
 ..... % of all clients
 ..... % of all clients
 ..... % of all clients
 ..... % of all clients
 ..... % of all clients

- 12). **Your company is somewhat near the coastal area of the Wadden Sea. Do you have the feeling that your company is established in the Wadden Sea area?**

Yes, because.....
 .....

No, because.....
 .....

Yes, I would like to receive the results of the questionnaire.
 Email-address: .....

Thank you for filling in the questionnaire.